

รายงานการพิจารณาศึกษา

การติดตาม เสนอแนะและเร่งรัดการขับเคลื่อน “สภาองค์กรชุมชนตำบล”
กับยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม
และศึกษาเรียนรู้พื้นที่ต้นแบบความสำเร็จในการจัดการน้ำชุมชน

กรณีศึกษา “ชุมชนบ้านศาลาดิน
ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอฟุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม”

คณะอนุกรรมการ ๓สร.

ด้านสิทธิมนุษยชน สิทธิเสรีภาพและการคุ้มครองผู้บริโภค

ในคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน สิทธิเสรีภาพและการคุ้มครองผู้บริโภค วุฒิสภา

สารบัญ

	หน้า
บทสรุปผู้บริหาร	(ก) – (ค)
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาในการพิจารณาศึกษา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์	๒
๑.๓ วิธีการดำเนินการ	๓
๑.๔ กำหนดการศึกษาดูงาน	๓
๑.๕ ผลที่คาดว่าจะได้รับ	๔
บทที่ ๒ การศึกษาข้อมูลก่อนการลงพื้นที่	๕
๒.๑ สัมภาษณ์ชุมชนกับบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐	๖
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง	๑๒
๒.๓ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำ	๑๗
๒.๔ แนวคิดการพัฒนายั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs)	๑๙
บทที่ ๓ ข้อมูลจากการลงพื้นที่ของคณะกรรมการธิการ	๒๕
บทที่ ๔ ข้อเสนอแนะของคณะกรรมการธิการ	๓๕
๔.๑ การวิเคราะห์ SWOT (จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค)	๓๕
๔.๒ การวิเคราะห์ความสำเร็จของการจัดการน้ำชุมชนบ้านศาลาดิน	๓๖
๔.๓ ข้อเสนอแนะในเชิงพื้นที่ของคณะกรรมการธิการ	๓๘
๔.๔ ข้อเสนอแนะในเชิงการติดตาม เสนอแนะและเร่งรัดการดำเนินงาน ตามยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาค ทางสังคมของคณะกรรมการธิการ	๓๙

บทสรุปผู้บริหาร

ชุมชนบ้านศาลาดิน ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม เป็นหนึ่งในชุมชนที่ได้ขับเคลื่อนตนเองตามยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม โดยการดึงเอาพลังของภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาคเอกชน ประชาสังคม ชุมชนท้องถิ่นมาร่วมขับเคลื่อนเกิดการรวมตัวของประชาชนในการร่วมคิด ร่วมทำเพื่อส่วนรวม เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการตนเอง และการเตรียมความพร้อมของประชากรไทยทั้งในมิติสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อมให้เป็นประชากรที่มีคุณภาพ สามารถพึ่งตนเองและทำประโยชน์แก่ครอบครัว ชุมชน และสังคม ไปสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

ประเด็นที่เห็นได้ชัดอย่างเป็นรูปธรรม คือ การสร้างโอกาสและความเสมอภาคในการใช้น้ำภายในชุมชน โดยผ่านกระบวนการเปลี่ยนแปลงจากระดับล่างขึ้นบน (Bottom up) คือ การเสริมสร้างภาคประชาชนจำนวนหนึ่งให้เกิดความตื่นตัว เกิดความเข้มแข็งแบบเน้นการพึ่งตนเองให้ได้จำนวนมากพอสมควรก่อน จากนั้น เมื่อคนที่รู้ปัญหา ตื่นตัว ต้องช่วยกันหาวิธีทำให้คนอื่นเปลี่ยนแปลงวิถีคิด วิเคราะห์ด้วยเหตุผล ด้วยหลักฐานเชิงประจักษ์แบบวิทยาศาสตร์ ซึ่งจะก่อเกิดเป็นวิถีชีวิตแบบใหม่ที่ประชาชนสนใจค้นคว้า พุดคุย ใฝ่รู้ คิดวิเคราะห์เชิงเหตุผลให้มากขึ้นและรู้จักการจัดตั้งองค์กร กลุ่มอาชีพ สมาคม สหภาพแรงงาน สหกรณ์ ฯลฯ ให้เข้มแข็งแพร่หลาย ประชาชนจึงจะมีอำนาจต่อรองและเกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน ซึ่งส่วนหนึ่งของความสำเร็จของชุมชนบ้านศาลาดิน เกิดจากการเสริมหนุนขององค์กรภายนอก ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และทุกภาคส่วนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำ (องค์การมหาชน) (สสน.) และมูลนิธิอุทกพัฒน์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ที่ได้จุดประกายความคิดให้กับแกนนำในชุมชน และการให้องค์ความรู้ พร้อมกับการนำเทคโนโลยีเข้ามาสนับสนุนการดำเนินการ จนทำให้เกิดจัดการกันเองได้อย่างมีคุณภาพและมีภูมิทัศน์ด้านทานจากปัจจัยกระทบต่าง ๆ

จากการติดตามการขับเคลื่อน “สภาองค์กรชุมชนตำบล” กับยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคมและศึกษาเรียนรู้พื้นที่ต้นแบบความสำเร็จในการจัดการน้ำชุมชน กรณีศึกษาชุมชนบ้านศาลาดิน ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม คณะกรรมการมีข้อค้นพบที่ทำให้ชุมชนประสบความสำเร็จ คือ การที่ชุมชนได้การปรับเปลี่ยนแนวคิดมาพึ่งพาตนเอง โดยใช้หลักการเข้าใจ เข้าถึง พัฒนาบนพื้นฐานของข้อมูลข้อเท็จจริง ร่วมกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยใช้กระบวนการที่นำไปสู่ความสำเร็จ ๔ ขั้นตอน คือ (๑) การสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มองค์กรชุมชน (๒) การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้นำชุมชน (๓) การส่งเสริมการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี และ (๔) การเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชน หน่วยงานท้องถิ่น และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

อย่างไรก็ตาม จากพิจณาศึกษาและลงพื้นที่ศึกษาดูงานของคณะกรรมการ พบว่าการขับเคลื่อนตามยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม จำเป็นต้องมีการบูรณาการให้เกิดการปฏิรูปตั้งแต่ชุมชนระดับฐานราก โดยส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา อนุรักษ์ ฟื้นฟู จัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ลดความยากจนและขจัดความยากจน โดยร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เพื่อขับเคลื่อนไปสู่

เป้าหมาย คณะกรรมการจึงได้มีข้อเสนอแนะในเชิงพื้นที่และข้อเสนอแนะในเชิงการติดตาม เสนอแนะ และเร่งรัดการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ชาติ ดังนี้

ข้อเสนอแนะในเชิงพื้นที่ของคณะกรรมการ

๑. ชุมชนควรจัดทำแผนพัฒนาด้านการท่องเที่ยว เพื่อให้มีแผนพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานที่สนับสนุนเส้นทางการท่องเที่ยว และการเตรียมความพร้อมด้านบุคลากรในพื้นที่ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว โดยควรกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่จะทำให้ชุมชนคลองมหาสวัสดิ์เป็นชุมชนท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่ยังคงรักษาอัตลักษณ์ชุมชนไว้

๒. เทศบาลตำบลมหาสวัสดิ์และหน่วยงานในพื้นที่ควรสนับสนุนการจัดทำแผนการตลาด และการประชาสัมพันธ์กิจกรรมการท่องเที่ยวในตำบลมหาสวัสดิ์ โดยมุ่งเน้นเรื่องกิจกรรมที่เกี่ยวกับอัตลักษณ์ของชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ เพื่อให้สมาชิกในชุมชนเกิดความภาคภูมิใจและร่วมกันรักษาอัตลักษณ์ไว้ให้คงอยู่ ตลอดจนสร้างคนรุ่นใหม่ให้เห็นถึงการประพฤติปฏิบัติตนในการอยู่ร่วมกันในชุมชนอย่างมีความสุขและสมประโยชน์ร่วมกันทุกฝ่าย

๓. หน่วยงานของรัฐควรสนับสนุนองค์ความรู้ให้กับชุมชนในด้านการบริหารจัดการด้านการตลาด การใช้สื่อดิจิทัลหรือโซเชียลมีเดียในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์และแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน เพื่อเป็นการเชิญชวนให้ผู้คนจากภายนอกได้รู้จักและเดินทางมาท่องเที่ยวในชุมชน

๔. เนื่องจากในพื้นที่จังหวัดนครปฐมมีสถาบันการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยหลายแห่ง ดังนั้น สถาบันการศึกษาในพื้นที่ควรมีบทบาทในการเชื่อมโยงองค์ความรู้สู่ชุมชนท้องถิ่นผ่านกระบวนการศึกษาวิจัย รวมทั้งส่งเสริมและผลักดันให้ผู้นำชุมชนมีบทบาทในการทำงานวิจัยชุมชน โดยอาศัยบทบาทสถาบันทางวิชาการเข้ามาหนุนเสริมหรือใช้ศักยภาพทางวิชาการมารับ

๕. ปัญหาเรื่องการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการข้อตกลงหรือกติกาการใช้ประโยชน์ร่วมกัน ดังนั้น ชุมชนควรจัดเวทีระดมความคิดเห็น เพื่อจัดทำ “ธรรมนูญสุขภาพตำบล” และประกาศใช้ภายในชุมชน ซึ่งในหลายพื้นที่ได้ใช้ธรรมนูญสุขภาพตำบลเป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดระเบียบชุมชน จนเกิดผลสัมฤทธิ์ทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

ในขณะเดียวกัน กระบวนการออกกฎหมาย ระเบียบ ข้อบัญญัติท้องถิ่นควรมีเนื้อหาสาระที่สอดคล้องกับ “ธรรมนูญสุขภาพตำบล” นอกจากนี้ การจัดทำโครงการ/กิจกรรมในชุมชนต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ดำเนินการตามความต้องการที่แท้จริง รวมทั้งต้องปรับเปลี่ยนไปตามบริบทของสังคมหรือชุมชนที่มีอัตลักษณ์ที่แตกต่าง ๆ กันไปในแต่ละพื้นที่

ข้อเสนอแนะในเชิงพื้นที่ของคณะกรรมการ

๑. จากการลงพื้นที่ของคณะกรรมการ พบว่า สภาองค์กรชุมชนตำบลเป็นกลไกที่มีความใกล้ชิดกับประชาชน สภาองค์กรชุมชนตำบลมีความเข้มแข็งจนสามารถจัดการปัญหา เรียนรู้ปัญหาและช่วยเหลือกันเองได้โดยไม่รอกการพึ่งพิงจากภาครัฐ อีกทั้งการดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชนตำบลยังเป็นเสมือนเวทีประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือในชุมชน อันถือเป็นรากฐานของประชาธิปไตยในระดับประเทศได้เป็นอย่างดี ดังนั้น ทุกภาคส่วนควรให้ความสำคัญกับสภาองค์กรชุมชนตำบล โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรม/โครงการที่มีเป้าหมายในการพัฒนาพื้นที่ ควรกำหนดบทบาทให้กับ

สภาองค์กรชุมชนตำบลนั้น ๆ ไว้อย่างชัดเจนในแผนงาน พร้อมทั้งสนับสนุนด้านงบประมาณให้เพียงพอต่อการดำเนินงานด้วย

๒. การตื่นรู้เกี่ยวกับยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม อันเป็นประเด็นที่มีความเชื่อมโยงอยู่กับสิทธิชุมชน สิทธิมนุษยชน สิทธิเสรีภาพและสิทธิของผู้บริโภค ในระดับพื้นที่ตำบลยังมีน้อย แม้บางส่วนมีการดำเนินการไปด้วยตนเองอยู่แล้ว แต่ก็มีความเข้าใจ เฉพาะผู้นำหรือแกนนำเท่านั้น ดังนั้น ภาครัฐโดยเฉพาะหน่วยงานที่มีหน้าที่และอำนาจในการสื่อสาร และสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างรัฐกับประชาชน และระหว่างประชาชนกับรัฐ เช่น กรมประชาสัมพันธ์ เป็นต้น ต้องแสดงบทบาทในการการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องสิทธิมนุษยชน สิทธิเสรีภาพ และกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนให้ลงลึกไปในระดับชุมชน ตำบล ทั้งนี้ ควรนำกลไกของสภาองค์กรชุมชนตำบลเข้ามาสนับสนุนและเชื่อมโยงกระบวนการสื่อสารลงสู่ประชาชน

๓. ส่วนราชการทุกแห่งต้องพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับสิทธิชุมชน เทคนิคการประสานงาน/การทำงานร่วมกับชุมชนและเครือข่ายสภาองค์กรชุมชน ข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ให้กับข้าราชการทุกระดับ ตลอดจนสร้างจิตสำนึกให้เจ้าหน้าที่ของรัฐในการบริการประชาชนและชุมชนสร้างกระบวนการทัศนคติให้เจ้าหน้าที่รัฐผู้ให้บริการมีจิตบริการ โดยไม่เลือกปฏิบัติ และคำนึงถึงประโยชน์ของประชาชนเป็นที่ตั้ง

๔. การสร้างโอกาสและความเสมอภาคในการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นมิติที่เชื่อมโยงกับสิทธิชุมชนนั้น ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย และชุมชน ควรต้องร่วมกันทบทวนและปรับปรุงกระบวนการจัดการให้มีความเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน ด้วยแนวคิดของนโยบายที่ตั้งอยู่บนฐานแห่งความเป็นจริงและสามารถปฏิบัติได้โดยอาศัยข้อมูล ความรอบรู้ และสติปัญญาของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายที่เข้าใจในรากเหง้าแห่งปัญหา เนื่องจากหลายพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จได้พิสูจน์ร่วมกันแล้วว่า การมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในการทำงานแบบร่วมด้วยช่วยกันคิด ช่วยกันหารูปแบบและวิธีดำเนินการแก้ปัญหาต่างๆ แบบบูรณาการในทุกมิติเสมอ จะบังเกิดผลสัมฤทธิ์อย่างยั่งยืนโดยไม่เกิดความขัดแย้งในชุมชน

๕. การจะแก้ไขปัญหาได้สำเร็จ คนในชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่ที่จะต้องมองเห็นปัญหา ร่วมกัน และรวมกลุ่มกันศึกษา รวบรวมข้อมูลปัญหาที่เกิดขึ้น ข้อขัดข้องเชิงกฎหมายและข้อปฏิบัติ และความต้องการของชุมชน พร้อมทั้งเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาและข้อสรุปให้กับภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบและเป็นรูปธรรม ซึ่งข้อมูลที่ชุมชนจัดทำจะเป็นข้อมูลพื้นฐานให้กับหน่วยงานหรือเครือข่ายต่าง ๆ จะเข้ามาช่วยสนับสนุนให้การแก้ไขปัญหาสำเร็จได้รวดเร็วและเกิดประสิทธิผลได้อย่างดียิ่งขึ้น

๖. สถาบันการศึกษา และสำนักงานการวิจัยแห่งชาติควรมีบทบาทในการเชื่อมโยงองค์ความรู้สู่ชุมชนท้องถิ่นผ่านกระบวนการศึกษาวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งส่งเสริมและผลักดันให้ผู้ชุมชมมีบทบาทในการทำงานวิจัยชุมชน โดยอาศัยบทบาทสถาบันทางวิชาการเข้ามาหนุนเสริมหรือใช้ศักยภาพทางวิชาการมารองรับ เพื่อทำให้ข้อเสนอของสภาองค์กรชุมชนที่จะสื่อสารให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเกิดความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

๑.๑ ความเป็นมาในการพิจารณาศึกษา

“น้ำ” เป็นปัจจัยที่มีต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งน้ำในแม่น้ำก็เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศ มนุษย์นำน้ำมาใช้ประโยชน์นานัปการ ทั้งด้านอุปโภคบริโภค การเกษตร อุตสาหกรรม การคมนาคมขนส่ง ผลิตพลังงานไฟฟ้า การชลประทาน สถานที่นันทนาการ เป็นแหล่งอาหารที่สำคัญ ตลอดจนการใช้แม่น้ำ แหล่งน้ำเป็นที่รองรับของเสียจากกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งน้ำในแม่น้ำแหล่งน้ำธรรมชาติหลายแห่งหลายพื้นที่กำลังอยู่ในภาวะเน่าเสีย และเสื่อมโทรมลง ประกอบกับแนวทางการพัฒนาประเทศที่ผ่านมาได้มุ่งเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจภาคอุตสาหกรรม ทำให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำเพิ่มมากขึ้น โดยการใช้ประโยชน์นั้นขาดการคำนึงถึงข้อจำกัดและศักยภาพในการรองรับน้ำของแม่น้ำ แหล่งน้ำ ทำให้น้ำไม่คุณภาพเหมาะสมสำหรับการอุปโภคบริโภคต่อไป

ในระยะเวลาหลายสิบปีที่ผ่านมา ประเทศไทยได้เผชิญปัญหาเกี่ยวกับน้ำอย่างต่อเนื่อง สถานการณ์ภัยแล้งที่รุนแรง ปริมาณน้ำสำรองในเขื่อนหรืออ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ไม่เพียงพอปัญหาแหล่งน้ำเสื่อมโทรม และปนเปื้อนสารพิษอันมีสาเหตุมาจากชุมชนเมือง ภาคอุตสาหกรรม และภาคเกษตรกรรม รวมทั้งอุทกภัยรุนแรงที่เกิดขึ้น ซึ่งวิกฤตน้ำดังกล่าวที่เกิดขึ้นได้สร้างความเสียหายทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการดำรงวิถีชีวิตของประชาชนอย่างมหาศาล และมีแนวโน้มความรุนแรงเพิ่มขึ้น โดยสาเหตุดังกล่าวนี้เกิดจากหลายปัจจัยร่วมกัน ทั้งขาดการบริหารจัดการน้ำที่มีประสิทธิภาพ ปริมาณความต้องการใช้น้ำที่เพิ่มขึ้น พฤติกรรมการใช้น้ำ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภาวะโลกร้อน

ชุมชนบ้านศาลาดิน ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม คือ พื้นที่ต้นแบบในการบริหารจัดการน้ำโดยชุมชน ที่อาศัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยสถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำ (องค์การมหาชน) หรือ สสน. ให้การสนับสนุนและทำงานร่วมกับชุมชนในการแก้ไขปัญหาในพื้นที่จนประสบความสำเร็จ ซึ่งในอดีตชุมชนแห่งนี้ใช้น้ำเป็นเส้นทางสัญจรและประกอบอาชีพ ต่อมาเมื่อมีถนนตัดผ่านทำให้วิถีชีวิตของชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลง กระทั่งเริ่มกลายเป็นที่ทิ้งขยะ ทั้งมีการใช้สารเคมีที่เป็นอันตรายต่อสัตว์น้ำในการทำเกษตร ลำคลองเต็มไปด้วยผักตบชวา ทั้งยังมีปัญหาลำคลองตื้นเขินและตัน ประสิทธิภาพการระบายน้ำลดลง ส่งผลให้คุณภาพน้ำเริ่มเน่าเสียการแก้ไข ปัญหาในอดีตชุมชนแก้ปัญหาด้วยใช้จุลินทรีย์รวมถึงอีเอ็มบอลปรับสภาพน้ำ แต่ไม่ประสบความสำเร็จเนื่องจากเป็นการแก้ปัญหาเฉพาะจุดที่ไม่เกิดความยั่งยืน จากนั้น ชุมชนได้แรงบันดาลใจจากชาวปากเอะญอ บ้านแม่ละอูบ อำเภอกัลยาณิวัฒนาจังหวัดเชียงใหม่ ในการใช้แผนที่และระบบระบุตำแหน่งบนพื้นโลก หรือ GPS (Global Positioning System) เข้ามาเสริมศักยภาพการบริหารจัดการน้ำเสียในพื้นที่ เพื่อให้รู้จักพื้นที่ของตนเองและสามารถนำมาวางแผนในการบริหารจัดการน้ำพื้นที่ได้อย่างเป็นระบบ เทคโนโลยีที่ใช้ เช่น การตรวจวัดคุณภาพน้ำ ติดตั้งถังดักไขมันครัวเรือน และพัฒนากังหันเติมอากาศในน้ำด้วยพลังงานแสงอาทิตย์ การขุดลอกคลองทั่วทั้งในตำบลมหาสวัสดิ์ เพื่อให้ น้ำในระบบไหลเวียนเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการและระบายน้ำช่วยบรรเทาปัญหาน้ำท่วมได้

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน สิทธิเสรีภาพและการคุ้มครองผู้บริโภค วุฒิสภา เห็นว่าการดำเนินการของชุมชนบ้านศาลาดินเป็นการดำเนินการตามแนวทางของยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคมที่มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญ คือ การดึงเอาพลังของภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาคเอกชน ประชาสังคม ชุมชนท้องถิ่นมาร่วมขับเคลื่อน โดยการสนับสนุนการรวมตัวของประชาชนในการร่วมคิด ร่วมทำเพื่อส่วนรวม การกระจายอำนาจและความรับผิดชอบไปสู่กลไกบริหารราชการแผ่นดินในระดับท้องถิ่น การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการตนเอง และการเตรียมความพร้อมของประชากรไทยทั้งในมิติสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อมให้เป็นประชากรที่มีคุณภาพ สามารถพึ่งตนเองและทำประโยชน์แก่ครอบครัว ชุมชน และสังคมได้อย่างยั่งยืน

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนฯ จึงได้จัดโครงการเดินทางไปศึกษาดูงานเพื่อติดตามการขับเคลื่อนของสภาองค์กรชุมชนกับยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ชุมชนบ้านศาลาดิน ตำบลมหาสวัสดิ์ จังหวัดนครปฐม เพื่อศึกษาเรียนรู้พื้นที่ที่มีองค์กรภาคประชาชนที่เข้มแข็ง เป็นพื้นที่ที่มีความสำเร็จในการจัดการน้ำชุมชน การใช้ทุนของชุมชนในการต่อยอดพัฒนาในด้านต่าง ๆ ตลอดจนสามารถเป็นต้นแบบและเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับพื้นที่หรือองค์กรอื่นๆ ต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์

(๑) เพื่อติดตามการขับเคลื่อนของสภาองค์กรชุมชนในพื้นที่ต้นแบบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และความสำเร็จในการจัดการน้ำชุมชนกับสิทธิชุมชน รวมทั้งศึกษา เรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ตลอดจนรับฟังความคิดเห็นของสภาองค์กรชุมชนตำบลมหาสวัสดิ์ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เครือข่ายภาคประชาสังคม ต่อการขับเคลื่อนตามยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม และความสำเร็จในการบริหารจัดการน้ำชุมชน

(๒) เพื่อสื่อสารการปฏิรูปประเทศให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทราบอย่างทั่วถึง เพื่อให้เกิดพลังการมีส่วนร่วมสนับสนุนกระบวนการปฏิรูปประเทศให้ไปสู่เป้าหมาย

(๓) เพื่อรวบรวมข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ เพื่อจัดทำเป็นข้อสรุปและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทขององค์กรภาคประชาชนกับการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติและการปฏิรูปประเทศที่เกี่ยวข้องกับงานด้านสิทธิมนุษยชน สิทธิเสรีภาพและการคุ้มครองผู้บริโภค

๑.๓ วิธีการดำเนินการ

(๑) ลงพื้นที่ศึกษาดูงานประเด็นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวิถีชีวิตชุมชน ณ นาบัว ลุงแจ่ม ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอฟุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

(๒) ร่วมประชุมและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับแกนนำภาคประชาชน ผู้แทนสภาองค์กรชุมชน ในหัวข้อ “บทบาทของสภาองค์กรชุมชนกับการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติและความสำเร็จในการบริหารจัดการน้ำชุมชน” ณ พิพิธภัณฑสถานชาติจัดการน้ำชุมชน ตามแนวพระราชดำริ บ้านศาลาดิน ตำบลคลองมหาสวัสดิ์ อำเภอฟุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

(๓) จัดทำรายงานสรุปผลข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เพื่อนำเสนอเป็นข้อมูลต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนฯ และคณะกรรมการ ตสร. วุฒิสภา ต่อไป

๑.๔ กำหนดการศึกษาดูงาน

วันอังคารที่ ๑๗ มกราคม ๒๕๖๖

เวลา ๑๑.๒๐ นาฬิกา

คณะเดินทางพร้อมเพรียงกัน ณ อาคารรัฐสภา

เวลา ๑๑.๓๐ นาฬิกา

ออกเดินทางไปยังตำบลคลองมหาสวัสดิ์ อำเภอฟุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม โดยรถยนต์ตู้ปรับอากาศของสำนักงานเลขาธิการ วุฒิสภา

เวลา ๑๒.๑๕ นาฬิกา

เดินทางถึงนาบัว ลุงแจ่ม คลองมหาสวัสดิ์ อำเภอฟุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

เวลา ๑๒.๑๕ – ๑๓.๑๕ นาฬิกา

ลงพื้นที่ศึกษาดูงานประเด็นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวิถีชีวิตชุมชน ณ นาบัว ลุงแจ่ม คลองมหาสวัสดิ์ อำเภอฟุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

เวลา ๑๓.๑๕ นาฬิกา

ออกเดินทางไปยังพิพิธภัณฑสถานชาติจัดการน้ำชุมชน ตามแนวพระราชดำริ บ้านศาลาดิน

เวลา ๑๓.๓๐ – ๑๕.๓๐ นาฬิกา

ร่วมหารือแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นกับสภาองค์กรชุมชนตำบลมหาสวัสดิ์ เพื่อติดตามการขับเคลื่อนของสภาองค์กรชุมชนตำบลกับยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคมและความสำเร็จในการบริหารจัดการน้ำชุมชน

เวลา ๑๖.๐๐ – ๑๖.๓๐ นาฬิกา

เวลา ๑๖.๓๐ นาฬิกา

เวลา ๑๗.๓๐ นาฬิกา

ณ พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติจัดการน้ำชุมชน ตามแนวพระราชดำริ บ้านศาลาดิน
 ลงพื้นที่ศึกษาดูงานการบริหารจัดการน้ำ ณ ตลาดน้ำบ้านศาลาดิน ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงนิเวศตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงและเป็นศูนย์เผยแพร่ความรู้ภูมิปัญญาชาวบ้าน ตำบลคลองมหาสวัสดิ์

ออกเดินทางกลับกรุงเทพมหานคร
 เดินทางถึงอาคารรัฐสภา โดยสวัสดิภาพ

๑.๕ ผลที่คาดว่าจะได้รับ

คณะอนุกรรมการได้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทขององค์กรภาคประชาชนกับการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติและการปฏิรูปประเทศที่เกี่ยวข้องกับงานด้านสิทธิมนุษยชน สิทธิเสรีภาพ และการคุ้มครองผู้บริโภค ตลอดจนเกิดเครือข่ายความร่วมมือและมีพื้นที่หรือองค์กรต้นแบบ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับพื้นที่หรือองค์กรอื่น ๆ ต่อไป

บทที่ ๒ การศึกษาข้อมูลก่อนการลงพื้นที่

ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคมมีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญ คือ การดึงเอาพลังของภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาคเอกชน ประชาสังคม ชุมชนท้องถิ่นมาร่วมขับเคลื่อน โดยการสนับสนุนการรวมตัวของประชาชนในการร่วมคิด ร่วมทำเพื่อส่วนรวม การกระจายอำนาจและความรับผิดชอบไปสู่กลไกบริหารราชการแผ่นดินในระดับท้องถิ่น การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการตนเอง และการเตรียมความพร้อมของประชากรไทยทั้งในมิติสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อมให้เป็นประชากรที่มีคุณภาพ สามารถพึ่งตนเองและทำประโยชน์แก่ครอบครัว ชุมชน และสังคมให้นานที่สุด โดยรัฐให้หลักประกันการเข้าถึงบริการและสวัสดิการที่มีคุณภาพอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง ลดความเหลื่อมล้ำในด้านต่าง ๆ ซึ่งการจะนำพาประเทศไปสู่เป้าหมายดังกล่าวได้นั้น จึงจำเป็นจะต้องมีการบูรณาการให้เกิดการปฏิรูปตั้งแต่ชุมชนระดับฐานราก โดยส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา อนุรักษ์ ฟื้นฟู จัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ลดความยากจนและขจัดความยากจน โดยร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เพื่อขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมาย

ชุมชนบ้านศาลาดิน ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดนครปฐม เป็นหนึ่งในพื้นที่ที่อาจกล่าวได้ว่า ได้ขับเคลื่อนตนเองไปสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนได้อย่างชัดเจน ประเด็นที่เห็นได้ชัดอย่างเป็นรูปธรรม คือ การสร้างโอกาสและความเสมอภาคในการใช้น้ำภายในชุมชน โดยผ่านกระบวนการเปลี่ยนแปลงจากระดับล่างขึ้นบน (Bottom up) คือ การเสริมสร้างภาคประชาชนจำนวนหนึ่งให้เกิดความตื่นรู้ เกิดความเข้มแข็งแบบเน้นการพึ่งตนเองให้ได้จำนวนมากพอสมควรก่อน จากนั้นเมื่อคนที่รู้ปัญหา ตื่นตัว ต้องช่วยกันหาวิธีทำให้คนอื่นเปลี่ยนแปลงวิถีคิดวิเคราะห์ด้วยเหตุผลด้วยหลักฐานเชิงประจักษ์แบบวิทยาศาสตร์ ซึ่งจะก่อเกิดเป็นวิถีชีวิตแบบใหม่ที่ประชาชนสนใจอ่านหนังสือ ค้นคว้า พูดคุย ใฝ่รู้คิดวิเคราะห์เชิงเหตุผลให้มากขึ้น และรู้จักการจัดตั้งองค์กร กลุ่มอาชีพ สมาคม สหภาพแรงงาน สหกรณ์ ฯลฯ ให้เข้มแข็งแพร่หลาย ประชาชนจึงจะมีอำนาจต่อรองและเกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน ซึ่งส่วนหนึ่งของความสำเร็จของชุมชนบ้านศาลาดิน เกิดจากการเสริมหนุนขององค์กรภายนอก ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และทุกภาคส่วนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำ (องค์การมหาชน) (สสน.) และมูลนิธิอุทกพัฒน์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ที่ได้จุดประกายความคิดให้กับแกนนำในชุมชน และการให้องค์ความรู้ พร้อมกับการนำเทคโนโลยีเข้ามาสนับสนุนการดำเนินการ จนทำให้เกิดการจัดการตนเองได้อย่างมีคุณภาพ ทำให้ชุมชนมีเศรษฐกิจที่ดีมั่นคง ยั่งยืน คุณภาพชีวิตดี และมีภูมิฐานจากปัจจัยกระทบต่าง ๆ

ก่อนการลงพื้นที่ คณะกรรมการได้ทบทวนบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ แนวคิด ทฤษฎีที่เชื่อมโยงกับ “สิทธิชุมชน” “ชุมชนเข้มแข็ง” “การบริหารจัดการน้ำ” และ “การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs)” เพื่อใช้เป็นกรอบแนวทางในการพิจารณาศึกษา โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๒.๑ สิทธิชุมชนกับบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐

“สิทธิชุมชน” มีพื้นฐานจากการรวมตัวกันของมนุษย์หลายคนกลายเป็นชุมชน ซึ่งการที่จะเข้าใจถึงสิทธิชุมชนที่แท้จริงได้ย่อมต้องทำความเข้าใจความเป็นชุมชนก่อน คำว่า “ชุมชน” คือ กลุ่มคนที่รวมตัวกันมีเป้าหมายร่วมกัน ทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ร่วมกันโดยชอบด้วยกฎหมายและมีการติดต่อสื่อสารกันเป็นปกติและต่อเนื่อง และคำว่า “ชุมชน” ไม่ได้จำกัดขอบเขตอยู่แค่ชุมชนชนบท แต่ยังรวมไปถึงชุมชนเมือง ชุมชนที่รวมเป็นเครือข่ายท้องถิ่น ชุมชนที่มีหลายชาติพันธุ์ ฯลฯ

ส่วนคำว่า “สิทธิ” หมายถึง อำนาจอันชอบธรรม ดังนั้น สิทธิชุมชน จึงหมายถึง อำนาจอันชอบธรรมตามประเพณีและกฎเกณฑ์ที่ยึดถือร่วมกันของกลุ่มบุคคล โดยกลุ่มบุคคลนี้เป็นกลุ่มคนที่มีวัตถุประสงค์ มีที่อยู่มีขอบเขตร่วมกัน มีความสัมพันธ์กันทางสังคมและวัฒนธรรม รวมทั้งมีการจัดสรรและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมกัน สิทธิชุมชนนี้ ย่อมจะเป็นสิทธิจากความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชน

จากความหมายดังกล่าวจึงสามารถสรุปความหมายของสิทธิชุมชนได้ว่า “สิทธิชุมชน” หรือ “Community Rights” หมายถึง หมู่ชน กลุ่มคนที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีที่อยู่ร่วมกันเป็นสังคมีขอบเขตเป็นชุมชนใดชุมชนหนึ่ง หรือหลายชุมชน หรือหลายกลุ่มชาติพันธุ์ โดยไม่จำกัดเฉพาะกลุ่มคนในชนบทเท่านั้นแต่จะรวมถึงกลุ่มคนในเมืองด้วย กลุ่มคนเหล่านี้จะมีความสัมพันธ์ทางสังคมมีวัฒนธรรมร่วมกัน มีการจัดการการใช้ทรัพยากรและมีผลประโยชน์ร่วมกัน และการจัดสรรรวมทั้งการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรนั้นกลุ่มคนนั้นมีอำนาจอันชอบธรรมถูกต้องตามกฎหมาย ประเพณีหรือข้อตกลงที่บุคคลในสังคมยึดถือร่วมกัน

ประเทศไทยเริ่มต้นการรับรองสิทธิชุมชนในระดับรัฐธรรมนูญครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ เจตนารมณ์การรับรองสิทธิชุมชนดังกล่าว คือ ความต้องการปฏิรูปการเมืองของประเทศ โดยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนทางการเมืองและส่งเสริมคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ยอมรับการมีอยู่ของสิทธิชุมชน โดยรับรองสิทธิชุมชน ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม คุ้มครองในการอนุรักษ์ บำรุงรักษาและการเข้าถึงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนนั้น ๆ และให้ความสำคัญกับประเพณีวัฒนธรรมหรือความเชื่อของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ซึ่งเป็นการปรับความคิดในระบบกฎหมายที่ยอมรับเฉพาะสิทธิของรัฐและสิทธิของเอกชนมาเป็นการยอมรับสิทธิของชุมชนเหนือทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สิทธิชุมชนได้รับการบัญญัติรับรองในรัฐธรรมนูญเสมอมา นับตั้งแต่มีการบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ เป็นครั้งแรกเพื่อรับรองการมีอยู่ของสิทธิชุมชนตามกฎหมาย ซึ่งค่อนข้างสอดคล้องกับข้อเท็จจริงทางสังคมไทยที่เกิดความตื่นตัวขึ้นอย่างมากในการที่ชุมชนได้รวมตัวกันเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของท้องถิ่นและร่วมกันแสดงบทบาทในการอนุรักษ์และจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งได้ปรากฏเป็นข่าวในหลายกรณี หลายโครงการที่ผ่านมาสะท้อนว่าประชาชนชาวไทยได้รับรู้และตระหนักในเรื่องของสิทธิชุมชน และการบัญญัติรับรองในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ย่อมเปิดโอกาสให้ชุมชนมีสิทธิในการอนุรักษ์มีส่วนร่วมในการจัดการ คุ้มครอง ส่งเสริมและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้บุคคลและชุมชนสามารถดำรงชีพอยู่ได้โดยปกติ และชุมชนยังมีสิทธิที่จะให้หน่วยงานของรัฐทั้งส่วนกลางและ

ส่วนท้องถิ่น ปฏิบัติหน้าที่สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ รวมถึงสิทธิที่จะร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือรัฐในการดำเนินการดังกล่าวด้วย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ก็ได้บัญญัติรับรองสิทธิชุมชน ซึ่งหลักการในเรื่องสิทธิชุมชนมีอยู่เดิมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ แต่ได้นำมาขยายสิทธิของชุมชนเพิ่มเติมอีก และมีการบัญญัติให้หน่วยงานรัฐมี “หน้าที่” ที่เกี่ยวเนื่องกับสิทธิชุมชนอีกด้วย จึงทำให้เกิดหน้าที่กับรัฐ ที่จะต้องดำเนินการ นอกเหนือจากเป็นสิทธิของชุมชน โดยเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับสิทธิชุมชนมีบัญญัติไว้ในมาตราต่าง ๆ ดังนี้

“มาตรา ๔๓ บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิ

(๑) อนุรักษ์ ป่าไม้ หรือส่งเสริมภูมิปัญญา ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีอันดีงามทั้งของท้องถิ่นและของชาติ

(๒) จัดการบำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืนตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

(๓) เข้าชื่อกันเพื่อเสนอแนะต่อหน่วยงานของรัฐให้ดำเนินการใดอันจะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนหรือชุมชนหรืองดเว้นการดำเนินการใดอันจะกระทบต่อความเป็นอยู่อย่างสงบสุขของประชาชนหรือชุมชนและได้รับแจ้งผลการพิจารณาโดยรวดเร็ว ทั้งนี้ หน่วยงานของรัฐต้องพิจารณาข้อเสนอแนะนั้นโดยให้ประชาชนที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการพิจารณาด้วยตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

(๔) รัฐจัดให้มีระบบสวัสดิการของชุมชนสิทธิของบุคคลและชุมชนตาม (๑) ถึง (๔) หมายความว่ารวมถึงสิทธิที่จะร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือรัฐในการดำเนินการดังกล่าวได้ด้วย”

ความในมาตรานี้ ได้บัญญัติขึ้นเพื่อรับรองสิทธิของบุคคลและสิทธิของชุมชนในการอนุรักษ์ และป่าไม้ ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติ รวมทั้งกำหนดให้มีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ รวมทั้งยังบัญญัติให้บุคคลและชุมชนร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือรัฐในการดำเนินการตามอนุ (๑) (๒) (๓) (๔) ด้วย นอกจากนี้ ยังกำหนดให้ชุมชนมีสิทธิในการจัดระบบสวัสดิการชุมชนซึ่งเป็นเรื่องใหม่ที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ เพื่อให้ชุมชนจัดระบบสวัสดิการได้เอง

“มาตรา ๕๑ การใดที่รัฐธรรมนูญบัญญัติให้เป็นหน้าที่ของรัฐตามหมวดนี้ ถ้าการนั้นเป็นการทำเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนโดยตรง ย่อมเป็นสิทธิของประชาชนและชุมชนที่จะติดตามและเร่งรัดให้รัฐดำเนินการ รวมตลอดทั้งฟ้องร้องหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องเพื่อจัดให้ประชาชนหรือชุมชนได้รับประโยชน์นั้นตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ”

มาตรการนี้บัญญัติขึ้นเพื่อให้มั่นใจว่ารัฐจะทำหน้าที่ของรัฐที่บัญญัติไว้โดยประชาชนและชุมชนไม่ต้องร้องขอหากรัฐไม่ดำเนินการตามหน้าที่ที่บัญญัติไว้ ประชาชนและชุมชนสามารถใช้สิทธิที่จะติดตามเร่งรัดหรือฟ้องร้องหน่วยงานของรัฐได้ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

นอกจากบัญญัติรับรองให้สิทธิบุคคลและชุมชนมีสิทธิในการจัดการและมีส่วนร่วมบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติ และอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีอันดีงาม พร้อมทั้งบัญญัติให้รัฐมีหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนในเรื่องสิทธิชุมชน รวมทั้งสิทธิของประชาชนและชุมชนในการติดตาม เร่งรัดฟ้องร้องหน่วยงานรัฐหากไม่ดำเนินการตามที่กฎหมายกำหนด ยังบัญญัติให้บุคคลมีหน้าที่ร่วมมือและสนับสนุนการอนุรักษ์และคุ้มครองสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพรวมทั้งมรดกทางวัฒนธรรม โดยบัญญัติไว้ในมาตรา ๕๐ (๘) เพื่อรองรับหลักสากลที่ประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีองค์การระหว่างประเทศในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นการเปิดช่องให้แก่ประชาชนหรือชุมชน ในการปกป้องรักษาทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน และเป็นการสร้างจิตสำนึกให้แก่คนในชาติว่าควรร่วมมือกันในการรักษาสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพ นอกจากนี้ ยังได้เพิ่มหน้าที่โดยกำหนดหลักการให้ประชาชนมีหน้าที่ร่วมมือและสนับสนุนการอนุรักษ์และคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมด้วย เพื่อให้เกิดความครอบคลุมยิ่งขึ้น อันจะทำให้เกิดการดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมไทย เช่น ภูเขาวัดโบราณ วัด เจดีย์ โบราณ หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นต้น

“มาตรา ๕๗ รัฐต้อง

(๑) อนุรักษ์ ฟื้นฟู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติ และจัดให้มีพื้นที่สาธารณะสำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องรวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ใช้สิทธิและมีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย

(๒) อนุรักษ์ คุ้มครอง บำรุงรักษา ฟื้นฟู บริหารจัดการ และใช้หรือจัดให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ ให้เกิดประโยชน์อย่างสมดุลและยั่งยืนโดยต้องให้ประชาชนและชุมชนในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมดำเนินการและได้รับประโยชน์จากการดำเนินการดังกล่าวด้วยตามที่กฎหมายบัญญัติ”

บทบัญญัติในมาตรานี้กำหนดให้รัฐต้องดูแล อนุรักษ์ ฟื้นฟูคุ้มครอง ศิลปะ วัฒนธรรม อันดีงามของท้องถิ่น และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชน ชุมชน มีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย การบัญญัติดังกล่าวเป็นการกำหนดให้เป็นหน้าที่ของรัฐ และขณะเดียวกันก็ได้รับรองสิทธิและการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีอันดีงาม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ ความว่า “จารีตประเพณีอันดีงาม” คือ ความดีงามที่วิญญูชนยอมรับนับถือ ทั้งนี้ “ความดีงาม” ความหมายอาจเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของสังคม นอกจากนั้นยังกำหนดให้รัฐต้องจัดให้มีพื้นที่สาธารณะสำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม จารีต

ประเพณีอันดีงามเพื่อให้ประชาชนและหน่วยงานของรัฐและชุมชนได้มีสถานที่ในการร่วมกันพัฒนา และรักษาไว้ให้ยั่งยืนต่อไป

สำหรับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพได้กำหนดหลักการที่สำคัญ ๓ ประการ คือ หลักการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน และหลักการกระจายอำนาจ โดยในส่วนของรายละเอียดของการมีส่วนร่วม ดำเนินการและการได้รับประโยชน์จากการดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

“มาตรา ๕๘ การดำเนินการใดของรัฐหรือที่รัฐจะอนุญาตให้ผู้ใดดำเนินการ ถ้าการนั้น อาจมีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพ อนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วน ได้เสียสำคัญอื่นใดของประชาชนหรือชุมชนหรือสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง รัฐต้องดำเนินการให้มีการศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนหรือชุมชน และ จัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสียและประชาชนและชุมชนที่เกี่ยวข้องก่อน เพื่อนำมา ประกอบการพิจารณาดำเนินการหรืออนุญาตตามที่กฎหมายบัญญัติ

บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลจากหน่วยงานของรัฐก่อน การดำเนินการหรืออนุญาต

ในการดำเนินการหรืออนุญาตตามวรรคหนึ่ง รัฐต้องระมัดระวังให้เกิดผลกระทบต่อ ประชาชน ชุมชน สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพน้อยที่สุด และต้องดำเนินการให้มีการเยียวยาความเดือดร้อนหรือเสียหายให้แก่ประชาชนหรือชุมชนที่ได้รับผลกระทบอย่างเป็นธรรม และโดยไม่ชักช้า”

บทบัญญัติในมาตรานี้บัญญัติขึ้นเพื่อเป็นหลักประกันว่า การดำเนินการของรัฐหรือ การอนุญาตให้ดำเนินการใดที่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพ อนามัย คุณภาพชีวิต วิถีชีวิตของประชาชนหรือชุมชนอย่างรุนแรง รัฐต้องศึกษา ประเมินผลกระทบต่อคุณภาพ สิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ทั้งนี้ ต้องจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนที่เกี่ยวข้องผลกระทบต่อ สิ่งแวดล้อมก่อน โดยต้องคำนึงให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุด และต้องเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบอย่างเป็น ธรรมโดยไม่ชักช้า ซึ่งมาตรานี้เป็นบทบัญญัติที่กำหนดหลักการคุ้มครองสิทธิการมีส่วนร่วมในการรับรู้ และรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในการดำเนินการที่อาจมีผลกระทบต่อบุคคลและส่วนรวม และ สิทธิของบุคคลในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ บำรุงรักษา และได้รับประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ นอกจากนี้ ยังเพิ่มหลักการใหม่ในเรื่องการดำเนินการใดของรัฐหรือที่รัฐจะอนุญาตให้ผู้ใดดำเนินการนั้น กำหนดให้สิทธิแก่บุคคลและชุมชนได้รับทราบข้อมูลคำชี้แจง และเหตุผลจากหน่วยงานของรัฐก่อนการ ดำเนินการหรืออนุญาต และนอกจากนี้กำหนดให้เป็นหน้าที่ของรัฐในการระมัดระวังการเกิดผลกระทบต่อ ประชาชน ชุมชน สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ และหากเกิดผลกระทบจะต้องเป็น กรณีน้อยที่สุด และต้องดำเนินการเยียวยาความเดือดร้อนหรือเสียหายอย่างเป็นธรรมและไม่ชักช้า ตามที่บัญญัติในวรรคสามของมาตรานี้ รวมทั้งยังบัญญัติหน้าที่ของรัฐตามหลักการบริหารกิจการ บ้านเมืองที่ดี ที่ได้กำหนดให้เป็นหน้าที่ของรัฐที่ต้องดำเนินการให้มีการศึกษาและประเมินผลกระทบต่อ สิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนหรือชุมชนก่อนดำเนินโครงการหรือกิจกรรมของรัฐที่ส่งผลกระทบ

ต่อชุมชนและต้องดำเนินการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสียและประชาชนและชุมชนที่เกี่ยวข้องก่อนดำเนินการเพื่อนำมาประกอบการพิจารณาดำเนินการหรืออนุญาตโครงการหรือกิจกรรมที่อาจมีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสีย สำคัญอื่นใดของประชาชนหรือชุมชนหรือสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง นอกจากนี้ยังกำหนดหลักการใหม่เพื่อเป็นหลักประกันว่าบุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลจากหน่วยงานของรัฐก่อนการดำเนินการหรืออนุญาต เพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่ประชาชนและชุมชนสามารถใช้สิทธิดังกล่าวได้ และเพิ่มหลักการใหม่เพื่อให้รัฐต้องพยายามป้องกันไม่ให้เกิดผลกระทบเกิดขึ้นก่อนเป็นลำดับแรกแต่หากเกิดความเสียหาย รัฐต้องเยียวยาความเดือดร้อนหรือเสียหายให้แก่ประชาชนหรือชุมชนที่ได้รับผลกระทบอย่างเป็นธรรม และโดยไม่ชักช้า

ลักษณะสำคัญของสิทธิชุมชน

สิทธิชุมชนมีลักษณะสำคัญอยู่ ๒ ประการ คือ

(๑) สิทธิชุมชน เป็นสิทธิเชิงซ้อน เพราะภายใต้ข้อตกลงร่วมกันยังมีสิทธิอีกหลายประเภทที่สัมพันธ์กัน เช่น สิทธิการครอบครอง ใช้และจัดการ โดยแต่ละสิทธิไม่ได้แยกออกจากกัน เพราะมีกติการ่วมกันของชุมชน และสิทธิชุมชนอาจมีใช้สิทธิเด็ดขาด (Absolute Right) สิทธิเด็ดขาดเป็นสิทธิที่ผู้เป็นเจ้าของสิทธิสามารถใช้สิทธินั้นยันกับบุคคลทั่วไปได้ทุกคน เช่น สิทธิในชีวิต ร่างกาย กรรมสิทธิ์ เป็นต้น

(๒) สิทธิชุมชนเน้นการมีส่วนร่วม คือ ต้องการให้คนหรือหน่วยงานภายนอกมาร่วมสนับสนุนถ่วงดุลตั้งแต่ระดับท้องถิ่นจนถึงระดับประเทศ แต่จะไม่เปิดโอกาสให้เข้ามาละเมิดสิทธิในการมีชีวิตรอดสิทธิเรื่องปากท้อง หรือสิทธิในการดำรงความสัมพันธ์ทางสังคม เพราะสิทธิชุมชนจะให้ความสำคัญกับผู้ที่ใช้ทรัพยากรเพื่อความอยู่รอดของชุมชนก่อน โดยสิทธิชุมชนที่ปรากฏมักมุ่งเน้นไปใน ๒ ด้าน คือ สิทธิชุมชนในการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และอีกด้านหนึ่ง คือ สิทธิชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

นอกจากนี้ “สิทธิชุมชน” ที่ได้บัญญัติไว้ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ยังสามารถวิเคราะห์ได้ว่า การบัญญัติรับรองสิทธิของชุมชนมี ๒ ลักษณะ ได้แก่ สิทธิชุมชนที่เป็นสิทธิเชิงเนื้อหา และ สิทธิชุมชนที่เป็นสิทธิเชิงกระบวนการ กล่าวคือ

“สิทธิเชิงเนื้อหา” คือ สิทธิที่เป็นสาระและมีอยู่เพื่อตัวสิทธินั้นเอง สิทธิเชิงเนื้อหามีหลายประเภท เช่น สิทธิในชีวิต สิทธิในร่างกาย สิทธิในทรัพย์สิน ฯลฯ สิทธิเหล่านี้เมื่อมาประกอบกันจะเป็นส่วนหนึ่งของระบบกฎหมาย

“สิทธิเชิงกระบวนการ” คือ สิทธิที่เป็นเครื่องมือในการทำให้เข้าถึงสิทธิเชิงเนื้อหาหรือทำให้สิทธิเชิงเนื้อหาเกิดผลหรือบังคับใช้ได้ สิทธิเชิงกระบวนการมีหลายประเภท เช่น สิทธิในข้อมูลข่าวสาร สิทธิในการมีส่วนร่วมสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ฯลฯ

ประเภท	มาตรา	เนื้อหา
สิทธิเชิงเนื้อหา	มาตรา ๔๓ วรรคหนึ่ง	สิทธิในการจัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์ จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความ หลากหลายทางชีวภาพ อย่างสมดุลและยั่งยืน
	มาตรา ๔๓ วรรคสอง	สิทธิในการจัดการร่วมกับองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นหรือรัฐในมิติของสิทธิเชิงเนื้อหา ซึ่งรวมทั้ง สิทธิในการร่วมบำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จาก ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความ หลากหลายทางชีวภาพ อย่างสมดุลและยั่งยืน
สิทธิเชิงกระบวนการ	มาตรา ๔๓ วรรคสอง	สิทธิในการมีส่วนร่วมกับองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นหรือรัฐในการจัดการ ในมิติของสิทธิเชิง กระบวนการ ซึ่งรวมทั้งสิทธิในการร่วมบำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพอย่าง สมดุลและยั่งยืน
	มาตรา ๕๗ (๒)	สิทธิในการมีส่วนร่วมดำเนินการกับรัฐ รวมทั้งร่วม ได้รับประโยชน์จากการอนุรักษ์ คุ้มครอง บำรุงรักษา ฟื้นฟู บริหารจัดการ และใช้หรือจัดให้ มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ ให้ เกิดประโยชน์อย่างสมดุลและยั่งยืน
	มาตรา ๕๘ วรรคหนึ่ง	สิทธิในการมีส่วนร่วมโดยการแสดงความคิดเห็นต่อ การศึกษาและประเมินผลกระทบคุณภาพ สิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนหรือชุมชน ต่อการดำเนินการใดของรัฐหรือที่รัฐจะอนุญาตให้ ผู้ใดดำเนินการ กรณีอาจมีผลกระทบต่อ ทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพ อนามัยคุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใด ของประชาชนหรือชุมชนหรือสิ่งแวดล้อมอย่าง รุนแรง
	มาตรา ๕๘ วรรคสอง	สิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลจาก หน่วยงานของรัฐก่อนการดำเนินการหรืออนุญาต การดำเนินการใดของรัฐหรือที่รัฐจะอนุญาตให้ผู้ใด ดำเนินการ ตามวรรคหนึ่ง

ประเภท	มาตรา	เนื้อหา
	มาตรา ๕๘ วรรคสาม	สิทธิได้รับการเยียวยาความเดือดร้อนหรือเสียหาย อย่างเป็นธรรมและโดยไม่ชักช้า หากเกิดผลกระทบ จากการดำเนินการหรืออนุญาตการดำเนินการใด ของรัฐหรือที่รัฐจะอนุญาตให้ผู้ใดดำเนินการ ตามวรรคหนึ่ง
	มาตรา ๕๑	สิทธิที่จะติดตามและเร่งรัดให้รัฐดำเนินการ และ ฟ้องร้องหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง เพื่อจัดให้ ประชาชนหรือชุมชนได้รับประโยชน์จากการทำ หน้าที่ของรัฐ ถ้าการนั้นเป็นการทำเพื่อให้เกิด ประโยชน์แก่ประชาชนโดยตรง

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง

คำว่า “ชุมชนเข้มแข็ง” ถูกให้ความหมายไว้อย่างหลากหลายตามทัศนะ และ
ประสบการณ์ทำงานของนักวิชาการแต่ละท่าน ดังนี้

ประเวศ วะสี^๑ได้ให้ความหมายว่า หมายถึง ชุมชนที่มีสมาชิกมีความสามารถในการ
บริหารจัดการได้อย่างต่อเนื่อง และสามารถพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนเพื่อแก้ปัญหาความยากจน
และปัญหาอื่นๆ ให้สามารถเผชิญกับภาวะวิกฤตต่าง ๆ ได้ความเข้มแข็งของชุมชนเกิดจากการที่คนที่มี
วัตถุประสงค์ร่วมกันเข้ามาร่วมคิดร่วมทำมีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ ความ
เป็นชุมชนจะทำให้มีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาทุกชนิดทั้งทางเศรษฐกิจ จิตใจ สังคมสิ่งแวดล้อม
วัฒนธรรม การเมือง และสุขภาพ

เสรี พงศ์พิศ^๒ได้ให้ความหมายว่า ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง ชุมชนที่มีศักยภาพในการ
พึ่งตนเอง สามารถบริหารจัดการตัวเอง จัดการทรัพยากร มีความรักท้องถิ่นเคารพในวัฒนธรรมภูมิ
ปัญญา มีการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายพออยู่พอกินมีชีวิตอยู่อย่างมีศักดิ์ศรีและสมดุลกับธรรมชาติ

อานันท์ กาญจนพันธุ์^๓ได้ให้ความหมายว่า ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง ชุมชนที่สามารถ
ปรับตัวในการที่จะจัดการความสัมพันธ์แบบใหม่ขึ้นมาเพราะระบบนิเวศและความสัมพันธ์ที่มีอยู่กับ
ภายนอกและภายในไม่ได้คงที่ดังนั้นชุมชนใดสามารถพัฒนาหรือสร้างสรรค์กฎเกณฑ์ใหม่ๆ หรือระบบ
ความรู้ใหม่ๆ หรือการจัดองค์กรใหม่เพื่อปรับตัวรับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ เหล่านี้ได้โดยอาศัยการ
คำนึงถึงการเห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์เคารพในศักดิ์ศรีคนอื่น ๆ พร้อมๆ กับการให้อำนาจต่างๆ
ยอมรับในสิทธิความชอบธรรมของตัวเองความสามารถในการสะสมทุนทางสังคมหลายอย่างเข้าด้วยกัน
และคงทำให้ทุนทางสังคมเหล่านี้ปรับตัวรับการเปลี่ยนแปลงภายนอก และสภาพนิเวศที่ตนเองอยู่อย่าง

^๑ ประเวศ วะสี, ประชาคมตำบล ยุทธศาสตร์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง ศีลธรรมและสุขภาพ, (กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๕๑), หน้า ๔๖

^๒ เสรี พงศ์พิศ, เครือข่ายยุทธวิธีเพื่อประชาคมเข้มแข็ง ชุมชนเข้มแข็ง, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เจริญวิทยาการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๒๘.

^๓ อานันท์ กาญจนพันธุ์, วิธีคิดเชิงซ้อนในการวิจัยชุมชน พลวัตและศักยภาพของชุมชนในการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๔), หน้า ๙๐

เหมาะสมนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงชุมชนนั้น ควบคุมชะตากรรมของตัวเองได้ น่าจะเป็นพลังที่เรียกว่า “ชุมชนเข้มแข็ง”

ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม^๔ ได้ให้ความหมายว่า ประชาคมตำบลที่เข้มแข็งโดยพื้นฐานควรมีลักษณะที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทาง/วิธีการที่จะนำไปสู่สิ่งที่เขาใฝ่ฝันฐานของสังคมที่เข้มแข็ง หมายถึง ความเข้มแข็งในทุกด้าน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ จิตใจ สังคมวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อม การเมืองการปกครอง แม้กระทั่งเรื่องศาสนา เรื่องจริยธรรม คุณธรรม รวมทั้งคุณภาพของผู้นำคุณภาพของบุคคล คุณภาพของประชากร ที่มีการศึกษามีความรู้ความเข้าใจในเรื่องต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเป็นอย่างดี

สรุปได้ว่า เป็นชุมชนที่สามารถจัดการกับชุมชนของตนได้ทั้งเรื่องเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมและมีนักวิชาการบางท่านได้อธิบายความหมายในลักษณะที่เฉพาะเจาะจงลงไปในแต่ละมิติ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการบางท่านได้ให้ความหมายของชุมชนเข้มแข็งผ่านตัวแทนของคำว่าประชาคมเข้มแข็งอีกด้วย ในความเข้าใจของผู้เขียนเห็นด้วยว่า กล่าวถึงแทนกันได้เพราะคำว่าประชาคมที่มีการนำมาใช้ในสังคมไทยนั้น หมายถึง การรวมตัวกันของประชาชนที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน ในการจัดการกิจกรรมต่าง ๆ

องค์ประกอบและลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง

เดวิด แมททิวส์^๕ ได้วิจัยที่เมืองทูเปโล ผลการวิจัยชี้ให้เห็นถึงองค์ประกอบที่สำคัญของประชาสังคมที่เข้มแข็งและสามารถใช้เกณฑ์ในการวัดความเข้มแข็งของประชาคมได้จาก องค์ประกอบ ๖ ประการ คือ

๑. โครงสร้างพื้นฐานสาธารณะและช่องทางการสื่อสารประชาสังคมต้องการโอกาสต้องการการพบปะและพื้นที่สาธารณะทางกายภาพที่เปิดโอกาสที่พลเมืองหรือสมาชิกได้มีโอกาสพบปะสัมพันธ์เพื่อใช้เป็นช่องทางการสื่อสารแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของชุมชนและประเด็นสาธารณะผ่านเวทีสาธารณะ (Public Space) ซึ่งแยกได้หลายระดับ พื้นฐานที่สุดก็คือ การพบปะของผู้คนเป็นครั้งคราว เช่น การพบปะของเพื่อนบ้าน ซึ่งเปิดโอกาสให้คนมาสัมพันธ์กัน ระดับถัดมาคือ การรวมกันเป็นกลุ่มองค์กรเพื่อทำกิจกรรมด้านใดด้านหนึ่ง อาทิมูลนิธิหรือองค์กรต่างๆระดับสูงสุดคือ ระดับการเชื่อมโยงสมาชิก/องค์กรให้เป็นเครือข่ายการพบปะหรือทุกประเภทข้างต้นเป็นช่องทางการสื่อสาร (Channels of Communication)

๒. กระบวนการเรียนรู้และกระบวนการตัดสินใจของชุมชน เมื่อชุมชนมีการพบปะพูดคุยกันในประเด็นสาธารณะต่างๆ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคนในชุมชนช่วยให้เราารู้ในสิ่งที่เราต้องการรู้ซึ่งไม่อาจรู้ได้โดยลำพัง กระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวเป็นการเปิดให้ประชาชนกำหนดหรือนิยามประเด็นปัญหาสาธารณะร่วมกันเมื่อชุมชนมีการเรียนรู้จึงมีส่วนช่วยให้กระบวนการตัดสินใจของชุมชนรอบคอบมากขึ้นและการตัดสินใจนั้นจึงเป็นการตัดสินใจร่วมกันของคนในชุมชน

^๔ ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม, แผนแม่บทเพื่อการฟื้นฟูชาติ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๒.

^๕ เดวิด แมททิวส์, อ้างใน รัฐวุฒิ เสนาคำ, จากปัจเจกสู่สาธารณะ : กระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๔๐), หน้า ๔.

๓. ภาพการณ์นำและผู้นำชุมชนในชุมชนที่เข้มแข็งสมาชิกชุมชนแต่ละคนสามารถที่จะริเริ่มทำในสิ่งที่สร้างสรรค์ โดยที่ผู้นำชุมชนมีหน้าที่ดึงคนเข้ามามีส่วนร่วมและให้การสนับสนุนไม่ผูกขาดการเป็นเจ้าของปัญหาหรือเจ้าของชุมชน นอกจากนี้การนำของผู้นำชุมชนต้องเป็นไปใน ลักษณะที่พร้อมเปลี่ยนแปลงเพื่อสิ่งที่ดีกว่า มีวิสัยทัศน์กว้างไกลและมองปัญหาทั้งชุมชนไม่รีบร้อนแก้ไขเป็นผู้ที่พร้อมจะเรียนรู้จากความล้มเหลวอย่างไม่ย่อท้อไม่แยกตนออกจากผู้ตามและชุมชน

๔. กรอบแนวคิดของคนในชุมชนกรอบแนวคิดหรือหลักนำการปฏิบัติของชุมชนที่เข้มแข็งเป็นกรอบแนวคิดที่เน้นการมีส่วนร่วมและการทำงานเพื่อส่วนรวมโดยสมาชิกชุมชนต้องตระหนักในความรับผิดชอบของตนต่อปัญหาของชุมชนและปัญหานั้นสามารถแก้ไขได้โดยสมาชิกหรือคนในชุมชนเอง

๕. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสถาบันชุมชนที่เข้มแข็งมีลักษณะที่คนในชุมชนมักไม่พึ่งพาสถาบันของรัฐแต่จะสัมพันธ์ต่อกันในแนวระนาบซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่มักก่อให้เกิดความซื่อสัตย์และไว้วางใจต่อกัน

๖. สำนึกความเป็นชุมชนและชนแห่งการแบ่งปันชุมชนที่เข้มแข็งสมาชิกจะมีสำนึกในความเป็นชุมชนสูงที่แสดงออกมาในลักษณะของความไว้วางใจแบ่งปันเอื้ออาทรและเป็นเจ้าของชุมชนมีธรรมเนียมนิยมของความร่วมไม้ร่วมมือ ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดหรือพัฒนาในระหว่างหรือหลังจากที่คนได้มาทำงานร่วมกัน

ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์^๖ได้เสนอองค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็งเพื่อใช้ในการนำไปสู่การปฏิบัติดังนี้

๑. อุดมการณ์และวิสัยทัศน์ร่วมจะเป็นเครื่องมือที่สำคัญช่วยยึดเหนี่ยวคนในชุมชนและความเป็นชุมชน โดยเฉพาะวิสัยทัศน์ในการพัฒนาไปสู่เป้าหมายคุณภาพชีวิตที่ดี หรือค่านิยมสุภาพดีจะเป็นแรงจูงใจที่ทำให้ทุกคนเกิดสำนึกและร่วมในกิจกรรมการพัฒนาอีกทั้งการเชื่อมั่นในศักยภาพของคนในชุมชนการมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ทั้งตนเองผู้อื่น และสิ่งแวดล้อมจะทำให้เกิดความสุขในการกระทำเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเกิดอำนาจที่เป็นอำนาจสาธารณะของทุกคนและเป็นของชุมชน

๒. การจัดการองค์กรและการบริหารจัดการมีการจัดองค์กรที่ก่อให้เกิดกิจกรรม และความร่วมมือ การบริหารจัดการทรัพยากรที่ดีและมีกระบวนการวางแผนมีประสิทธิภาพเกิดการมีส่วนร่วมจากชุมชนหรือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

๓. การมีกิจกรรมที่ต่อเนื่องเป็นกระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดประสบการณ์แก่อนุชนหรือคนรุ่นถัดไปในการรับช่วงต่อภาระงานของชุมชนเป็นภาพของความมีชีวิตชีวาของชุมชนและแสดงถึงการขยายกิจกรรมหรือเครือข่ายสมาชิก รวมทั้งความสามารถให้เข้าร่วมอย่างหลากหลายมากขึ้น ทั้งกิจกรรม กลุ่มคน และองค์กร

๔. ทุน มีทุนในเชิงกายภาพ คือมีทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพโดยเฉพาะผู้นำด้านต่าง ๆ ที่มีอยู่และมีความหลากหลายในชุมชนหรือมีทุนที่เป็นตัวเงิน วัสดุอุปกรณ์ สถานที่ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและทุนทางวัฒนธรรม อันเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านที่เป็นประสบการณ์ การเรียนรู้วิถีการปฏิบัติและร้อยรัดผู้คนในชุมชนให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดี

^๖ ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์,กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งประชาคมประชาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๓), หน้า ๒๒ - ๒๓.

๕. เครือข่ายความร่วมมือหรือทุนเพื่อนจะทำให้มีความหลากหลายทั้งกิจกรรมและองค์กรหรือกลุ่มคนที่เข้าร่วมพัฒนาก่อให้เกิดอำนาจต่อรองและการพัฒนากิจกรรมสาธารณะร่วมกัน ภายใต้กิจกรรมสาธารณะมากขึ้นมีการประมวลความคิด การตัดสินใจและกำหนดกฎเกณฑ์การพัฒนา ร่วมกันเพื่อประสานประโยชน์ต่อชุมชนส่งเสริมให้ชุมชนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้

๖. สิทธิและอำนาจต่อรองทางการเมืองเป็นอำนาจสาธารณะที่ก่อให้เกิดสิทธิตามมา เช่นสิทธิในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น สิทธิในการกำหนดยุทธศาสตร์ และการกระจายผลประโยชน์ทางการพัฒนาอย่างเป็นธรรมแก่ทุกคนในชุมชน และเป็นกลไกในการควบคุมกลไกตลาด การเงิน กฎหมาย การปกป้องคุ้มครองสิทธิประโยชน์ของประชาชน

๗. เกิดการยอมรับจากสังคมภายนอกแสดงถึงสถานะภาพหรือศักยภาพของชุมชนจนเป็นที่ยอมรับจากภายนอกและเป็นแรงผลักดันให้ชุมชนเกิดความเชื่อมั่นในขีดความสามารถ และศักยภาพของชุมชนมากขึ้นก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและถ่ายทอดเทคโนโลยีซึ่งกันและกันเป็นเครือข่ายทางสังคมหรือการพัฒนาในระดับมหภาคมากขึ้น

สรุปได้ว่า องค์กรประกอบสำคัญที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งที่กล่าวมานั้นสอดคล้องกับหลักการสำคัญในลำดับแรกๆ ของการพัฒนาชุมชนหรือการทํานุบำรุงชุมชนให้เจริญคือการมีส่วนร่วมและกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งเป็นหลักการสากลที่นำพาคนชุมชน สังคมไปสู่เป้าหมายที่เป็นความสุข

ลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง

ประเวศ วะสี^๗ ได้ให้ความหมายว่า ชุมชนมีหลายแบบชุมชนไม่จำเป็นต้องหมายถึงคนกลุ่มใหญ่มาอยู่รวมกันในอาณาบริเวณเดียวกันแต่ความเป็นชุมชนสามารถให้คำจำกัดความได้ คือความเป็นชุมชนนั้นอยู่ที่คนที่คนในชุมชนจำนวนหนึ่ง (คนละพื้นที่ก็ได้) มีวัตถุประสงค์ร่วมกันมีการติดต่อสื่อสารกันมีความเอื้ออาทรต่อกันมีการเรียนรู้และร่วมกันกระทำการกิจต่าง ๆ

กาญจนา แก้วเทพ^๘ ได้ให้ความหมายว่า เรื่องความเข้มแข็งของชุมชนว่าอาจพิจารณาได้แก่

๑. ตัวบุคคลหรือทุนมนุษย์คือ สิ่งที่บ่งบอกความเข้มแข็งของชุมชนคือการเจริญเติบโตในเชิงปริมาณและคุณภาพขององค์กร นั่นคือ มีสมาชิกเพิ่มมากขึ้นและมีการสืบทอดคนรุ่นใหม่ๆ เข้ามารับช่วงภาระงานส่วนในมิติเชิงคุณภาพได้จากความรู้ความสามารถและทักษะรวมทั้งความคิด และพลังแห่งศีลธรรมทั้งของสมาชิกและผู้นำอีกทั้งผู้นำอาจดูได้จากความสามารถและการประสานผลประโยชน์ สิ่งสำคัญที่ต้องดูอีกอย่างคือ พลังสร้างสรรค์ของสมาชิกในการคิดค้นและทำกิจกรรมอย่างมีชีวิตชีวาและมีความต่อเนื่อง

๒. ปริมาณและคุณภาพของกิจกรรมคือ ผลงานหรือกิจกรรมกลุ่มมีความต่อเนื่อง ดำเนินการอย่างเป็นเครือข่ายและขยายกิจการใหม่ๆ นอกจากนี้พิจารณาได้จากความสามารถในการจัดการกับปัญหาที่องค์กรเผชิญในภาวะวิกฤต

๓. ปริมาณและคุณภาพของทุนที่เป็นวัตถุประสงค์ หรือสภาพแวดล้อมพิจารณาจากทุนด้านปริมาณของวัตถุประสงค์ที่เพิ่มมากขึ้นหรือได้มา ส่วนมิติเชิงคุณภาพ พิจารณาจากความยั่งยืนของทุน

^๗ ประเวศ วะสี, ประชาคมตำบลยุทธศาสตร์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง ศีลธรรมและสุขภาพ, หน้า ๑๓.

^๘ กาญจนา แก้วเทพ, องค์กรชุมชน กลไกเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม, (ขอนแก่น : สำนักพิมพ์บริษัทแปลนพริ้นติง จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๑๙ - ๒๐.

๔. ทุนเพื่อนหรือเครือข่ายการมีเครือข่ายสมาชิกหรือกิจกรรมสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันและเห็นถึงศักยภาพในการระดมทุน พิจารณาได้จากเครือข่ายสมาชิกที่มีกว้างขวางมากขึ้น และความสามารถในการจัดการเครือข่าย

๕. สถานภาพขององค์กรชุมชนซึ่งองค์ประกอบจากหนึ่งถึงสี่เป็นเพียงการพิจารณาจากตัวองค์กรชุมชนเท่านั้น การพิจารณาศักยภาพควรพิจารณาอ้างอิงจากภายนอกด้วยนั่นคือ การประเมินการยอมรับต่อองค์กรชุมชนจากกลุ่มบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้องว่าให้การยอมรับในเรื่องไหน มากน้อยเพียงใด

นอกจากนี้ กาญจนา แก้วเทพ ยังเสนอว่า การพิจารณาความเข้มแข็งของชุมชนหากมองในมุมกว้างแล้วน่าจะพิจารณาถึงขีดความสามารถของชุมชนในการควบคุมตัวแปรที่ควบคุมไม่ได้ เช่นการกำหนดราคาขายการอยากให้ลูกหลานอยู่ในหมู่บ้านกรรมสิทธิ์ที่ดินและป่าชุมชน เป็นต้นโดยมีความสามารถในการควบคุมได้มากยิ่งขึ้นตั้งแต่ วิถีชีวิตของตนเอง ครอบครัว กลุ่มหมู่บ้าน เครือข่ายตลาด และนโยบาย

มนตรี กรรพุมมาลย์ และภุชงค์ กุณฑบุตร^๔ ได้กล่าวถึงลักษณะของชุมชนเข้มแข็งมีลักษณะสำคัญ ดังนี้

๑. สมาชิกชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนและชุมชนที่จะแก้ไขปัญหา และพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง

๒. สมาชิกของชุมชนพร้อมที่จะร่วมกันจัดการกับปัญหาของตนเองและชุมชน

๓. มีกระบวนการของชุมชนที่จะร่วมกันจัดการกับปัญหาของตนเองและชุมชน

๔. สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ของชุมชนกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมคิดร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินงาน ร่วมติดตามและประเมินผลการแก้ปัญหาและการพัฒนาชุมชนผ่านกระบวนการของชุมชน

๕. สมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน

๖. มีแผนของชุมชนที่ประกอบด้วยการพัฒนาทุกๆด้านของชุมชนมุ่งที่การพึ่งตนเองเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุกคนและมุ่งหวังการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน

๗. การพึ่งความช่วยเหลือจากภายนอกเป็นการพึ่งเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุดไม่ใช่การพึ่งพาตลอดไป

๘. มีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนาอาจเป็นหมู่บ้านชุมชนอื่น ๆ ท้องถิ่นภาค ราชการองค์กรเอกชน นักธุรกิจ นักวิชาการ อื่นๆ ในลักษณะของการมีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน

สรุปได้ว่า ลักษณะของชุมชนเข้มแข็งต้องเป็นพื้นฐานของความรักความสามัคคีและความเอื้ออาทร มีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่องรู้จักใจกว้างยอมรับความแตกต่าง และความหลากหลายซึ่งเป็นคุณค่าหลักของระบอบประชาธิปไตย

^๔ มนตรี กรรพุมมาลย์ และภุชงค์ กุณฑบุตร, การพัฒนาชุมชนแบบยั่งยืน, (เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕), หน้า ๗๗.

๒.๓ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำ

ความหมาย การบริหารจัดการน้ำ เป็นการปฏิบัติเกี่ยวกับกิจกรรมการพัฒนา การจัดสรร และใช้ประโยชน์ การป้องกัน และการฟื้นฟูลุ่มน้ำ แม่น้ำลำคลองเพื่อให้ได้รับประโยชน์อย่างเสมอภาค และยั่งยืน มีผู้ให้ความหมายดังนี้

Ostrom Elinor^{๑๐} ได้เสนอหลักการจัดการน้ำ ๘ ประการดังนี้

๑. การกำหนดเขตที่ชัดเจน ประกอบด้วยขอบเขตทางกายภาพ ของพื้นที่ที่ได้รับประโยชน์ จากแหล่ง และขอบเขตจำกัดของผู้ใช้ทรัพยากรจากแหล่งน้ำหรือสมาชิกของชุมชนซึ่งต้องระบุคุณสมบัติ ของผู้มีสิทธิผู้ใช้ทรัพยากรน้ำอย่างชัดเจน

๒. กฎระเบียบเกี่ยวกับการใช้ และดูแลรักษาทรัพยากรน้ำให้เหมาะสม, (Congruence) กับสภาพท้องถิ่นทั้งสภาพชีวภาพของระบบทรัพยากร สถานภาพทางเศรษฐกิจสังคม และ วัฒนธรรม ชุมชน

๓. การมีส่วนร่วมสมาชิกชุมชนในการออกระเบียบ (Collective - Choice Arrangement) สมาชิกชุมชน มีส่วนร่วมในการออกกฎระเบียบ หรือปรับปรุงแก้ไขระเบียบ

๔. การสอดส่องติดตามผล (Monitoring) สมาชิกในชุมชนทุกคนมีหน้าที่สอดส่องดูแล พฤติกรรมการใช้ทรัพยากรของคนในชุมชน อาจตั้งเป็นกลุ่ม หรือองค์กร เพื่อทำหน้าที่ตรวจสอบการ ละเมิดกฎระเบียบ

๕. การลงโทษแบบค่อยเป็นค่อยไป (Graduated Sanction) การลงโทษบุคคลที่กระทำ ความผิด อาจมีโทษตั้งแต่ขั้นเบาไปถึงโทษขั้นหนัก ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับความร้ายแรงของการกระทำผิด

๖. มีกลไกการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง (Conflict Resolution Mechanism) ในการแก้ไข ปัญหาความขัดแย้ง ต้องมีผู้นำทำหน้าที่เป็นคนกลางในการเจรจาไกล่เกลี่ยปัญหาความความขัดแย้งใน หมู่บ้านหรือชุมชน เป็นอันดับแรก ถ้าไม่สำเร็จ อาจต้องอาศัยบุคคลที่สาม หรืออาศัยอำนาจจาก ภายนอกที่เหนือกว่า เช่น เจ้าหน้าที่ปกครอง หรือต้องใช้มาตรการทางกฎหมาย

๗. มีการแทรกแซงสิทธิชุมชนน้อยที่สุด (Minimal Intervention) หมายความว่าความรวมถึงสิทธิ ชุมชนในบทบัญญัติกฎระเบียบและก่อตั้งองค์กรในการจัดการทรัพยากรน้ำให้มีการแทรกแซง อำนาจ จากภายนอกนอกชุมชนน้อยที่สุด หรืออีกนัยหนึ่งคือ รัฐให้การยอมรับสิทธิของชุมชนในการจัดการ ทรัพยากรท้องถิ่น

๘. มีสถาบันท้องถิ่นที่อยู่เหนือกว่าโครงสร้างสถาบัน (Nested Enterprises) หมายถึง การมีระเบียบ มีกฎกติกาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ต้องสอดคล้องกับนโยบายของหน่วยงาน ระดับชาติ

จากนักคิดนักวิจัยได้เสนอแนวความคิดว่าการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำนั้น ดังนี้ ความหมายของการบริหารจัดการน้ำ หมายถึง วิธีการดำเนินการในพื้นที่รับผลประโยชน์จากน้ำอย่างมี ประสิทธิภาพ ทั้งในด้านการจัดหา การพัฒนา การเก็บรักษาซ่อมแซมหรือให้คืนสู่สภาพ การฟื้นฟูแหล่ง เสื่อมโทรมให้ใช้ประโยชน์ได้ต่อไป เพื่อให้สิ่งที่ดำเนินการนั้นบังเกิดผลอย่างยั่งยืนต่อมวลมนุษยและ

^{๑๐} Ostrom,Elinor, Governing The commons : The Evolution of Institutions For collective Action, (Cambridge,UK : Cambridge University press,1990):87-88

ธรรมชาติ การบริหารจัดการน้ำ เป็นวิธีการหรือกิจกรรมดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแหล่งน้ำ การจัดสรรน้ำ การป้องกัน และการแก้ไขภัยธรรมชาติด้านน้ำ และการป้องกัน แก้ไขมลพิษทางน้ำเพื่อให้สามารถใช้น้ำให้เกิดประสิทธิภาพสูง การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ เป็นกระบวนการในการจัดหาน้ำ จัดสรร อนุรักษ์ พื้นฟูและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำ อย่างยั่งยืนตลอดจนแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำในทุกพื้นที่ ความหมายโดยรวมของการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำหมายถึงมาตรการ วิธีการหรือกระบวนการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาปัญหาการวางแผน การกำหนดนโยบายการพิจารณาตัดสินใจในการดำเนินการจัดหา จัดสรร อนุรักษ์พื้นฟูใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำและแก้ไขปัญหาระบบน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ เสมอภาค เป็นธรรม และยั่งยืน

หลักการจัดการน้ำ^{๑๑}

ทรัพยากรน้ำมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับข้อจำกัดทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ เช่น ดิน ป่าไม้ สัตว์ เป็นต้น ไม่สามารถแยกการจัดการน้ำได้เพียงอย่างเดียว การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ มีขอบเขตของการจัดการที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันในด้านการพัฒนาและอนุรักษ์แหล่งน้ำ การจัดสรรน้ำ การป้องกันภัยพิบัติทางธรรมชาติ การป้องกันมลพิษทางน้ำ และการบำบัดน้ำเสีย ซึ่งมีผลต่อการกำหนดนโยบาย และแนวทางการดำเนินการจัดการทรัพยากรน้ำให้เกิดความยั่งยืน ต่อไป ต้องอาศัยหลักการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบผสมผสาน โดยมีผู้ให้หลักการและแนวทางไว้ ดังนี้

๑. การพัฒนาอย่างองค์รวม (Holistic Approach) น้ำเป็นทรัพยากรธรรมชาติประเภทหนึ่งที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติอย่างใกล้ชิด เช่น ดิน ป่าไม้ ในมิติต่าง ๆ ในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ฯลฯ

๒. มีลักษณะของสหวิทยาการ (Interdisciplinary) การจัดการทรัพยากรน้ำ เป็นการนำความรู้จากหลายวิธีมาใช้ในการจัดการทรัพยากรน้ำ เช่น ด้านวิศวกรรมศาสตร์ ด้านเศรษฐศาสตร์ นิติศาสตร์รัฐศาสตร์ และด้านสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา ครอบคลุมตั้งแต่ การออกกฎ ระเบียบ เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากน้ำ เทคโนโลยีการก่อสร้างเพื่อนำน้ำมาใช้ประโยชน์ในการบริหารจัดการ เพื่อให้เกิดประโยชน์ตามนโยบาย ผู้บริหารประเทศ ขนบธรรมเนียมประเพณีเกี่ยวกับการจัดการน้ำ ชุมชน รวมถึงการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในการใช้น้ำระหว่างกลุ่มคนในสังคม เป็นต้น

๓. อยู่ภายใต้กรอบการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) เป็นการผสมผสานการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับสังคม ในขณะเดียวกันก็มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้เหมาะสมกับของทรัพยากรต่าง ๆ

๔. มีความเป็นเอกภาพ (Unity) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติทั้งหลายจะต้องมีความเชื่อมโยงกันเป็นหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อให้สอดคล้องกับระบบนิเวศตามธรรมชาติ

๕. มีความเป็นเครือข่าย (Network) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติจะต้องเน้นเครือข่ายในที่นี้หมายถึง เครือข่ายของทรัพยากรธรรมชาติทั้งหลาย และเครือข่ายของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้น อันได้แก่ รัฐ เอกชน ประชาชน

^{๑๑} ปธาน สุวรรณมงคล, การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ, (โรงพิมพ์กองกลาง : สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, ๒๕๔๐), หน้า ๑๗.

๖. การมีส่วนร่วมของประชาชน (People Participation) นำจัดการเป็นสมบัติสาธารณะที่ทุกฝ่ายในสังคมต้องมีส่วนร่วมในการจัดการ เพื่อให้จัดหาน้ำที่มีคุณภาพ และตอบสนองวัตถุประสงค์ขององค์การใช้น้ำได้ นับตั้งแต่การจัดหาน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค อุตสาหกรรม รวมไปถึงการบำรุงรักษาวงจรชีวิตของสิ่งที่มีชีวิตในน้ำได้ จึงมีความสอดคล้องกับองค์การจัดการทรัพยากรน้ำประเทศแคนาดา ได้ใช้หลักการจัดการทรัพยากรน้ำให้ประสบความสำเร็จ และเกิดความยั่งยืนว่าต้องคำนึงถึงความสมดุลสภาพของระบบนิเวศ และความเท่าเทียมกันของคนในสังคมสำหรับคนรุ่นปัจจุบันและอนาคต มีองค์ประกอบการจัดการทรัพยากรน้ำ ดังนี้

(๑) การจัดการทรัพยากรน้ำอย่างผสมผสาน โดยการเชื่อมโยงคุณภาพและปริมาณน้ำกับการจัดการทรัพยากรประเภทอื่นๆ ความตระหนักถึงความสัมพันธ์ระหว่างระบบสถาบัน

(๒) สนับสนุนการอนุรักษ์ และคุ้มครองคุณภาพน้ำ โดยตระหนักถึงคุณค่าของปริมาณน้ำที่มีอยู่จำกัด รวมทั้งค่าใช้จ่ายในการจัดการเชิงปริมาณและคุณภาพ สร้างความสมดุลในด้านการศึกษากาใช้น้ำ กลไกตลาดและกฎเกณฑ์เพื่อสนับสนุนทางเลือกให้กับผู้ใช้ และตระหนัก ถึงความรับผิดชอบและประโยชน์ผู้ใช้ที่ต้องรับผิดชอบต่อจากการใช้ทรัพยากรน้ำ

(๓) การแก้ไขปัญหา น้ำ โดยนำเอาระบบการวางแผน ติดตาม ประเมินผลและการวิจัยมาใช้ นำเอาระบบข้อมูลทุกด้านมาประกอบการตัดสินใจ สนับสนุนให้มีการปรึกษาหารือและการมีส่วนร่วมสาธารณชน มีการนำกลยุทธ์ การเจรจาต่อรอง และการไกล่เกลี่ยมาใช้เพื่อหาฉันทามติรวมทั้งสนับสนุนให้สาธารณชนรับทราบถึงข้อมูลข่าวสารอย่างโปร่งใส และให้การศึกษาแก่ประชาชน

๒.๔ แนวคิดการพัฒนายั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs)

การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นแนวคิดที่เกิดจากผลกระทบทางลบต่อความเสื่อมโทรมทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม อันเกิดจากการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวทางในระบบทุนนิยมโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อโลกก้าวเข้าสู่ความเป็นโลกาภิวัตน์ ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การดำเนินการของกลไกตลาดก่อให้เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เกิดการผลิตและการบริโภคเพิ่มขึ้นในโลกหลายเท่าทวีคูณ อันส่งผลเสียคือสิ่งแวดล้อมชีวิตมนุษย์ สัตว์ และพืชต่างๆ หากมนุษย์ยังคงใช้แนวทางการพัฒนาตามแนวทางทุนนิยมเสรีต่อไปอย่างไร้ขอบเขต และไม่คำนึงถึงข้อจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในการผลิต และบริโภคเพื่อสนองความต้องการอย่างไม่มีขีดจำกัดแล้ว อีกไม่นานมนุษย์อาจไม่สามารถอยู่บนโลกนี้ได้อีกต่อไป เมื่อสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ถูกทำลายลงจนอยู่ในสภาพที่ไม่เอื้อสำหรับมนุษย์ที่จะดำรงชีพได้ การพัฒนาที่ยั่งยืนจึงเป็นแนวคิดที่จะหยุดยั้งหรือป้องกันมิให้โลกต้องเดินทางไปสู่จุดนั้น

ปัญหาในการพัฒนาที่ยั่งยืน

๑. ความต้องการบริโภคสินค้าและบริการที่ไม่สมเหตุผล ฟุ่มเฟือยเป็นเหตุให้เกิดการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ในการผลิตและบริการที่เกินพอดี เกินความต้องการของการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง มีของเหลือทิ้งเป็นมลพิษสู่สิ่งแวดล้อมมาก และทำให้คุณภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม ขาดสมดุล แม้จะส่งผลให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจ

๒. การที่ชุมชนไม่เข้มแข็ง รั่ววัฒนธรรมและแนวความคิดผิด ๆ มาจากต่างประเทศ เกี่ยวกับความฟุ่มเฟือย วัตถุนิยม และบริโภคนิยม ทั้งยังขาดการอบรม ละทิ้งขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิม ทำให้สังคมเปลี่ยนเป็นสังคมบริโภค กอบโกย สะสม เกิดการลงทุนทางธุรกิจที่สูญเปล่า ทำให้เกิดผลเสียทางเศรษฐกิจเกิดความขัดแย้งทางสังคม และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลายอย่างรุนแรง

๓. การเคลื่อนย้ายทุนจากต่างประเทศ ส่งผลทั้งทางบวกและทางลบต่อระบบเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม ขึ้นอยู่กับความสามารถในการแข่งขันและเครือข่ายทางธุรกิจของประเทศ วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจปลายปี ๒๕๔๐ เป็นบทเรียนที่ชัดเจนที่แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาเศรษฐกิจที่พึ่งพิงอยู่กับทุนต่างประเทศโดยขาดรากฐานที่มั่นคงภายใน ทำให้เกิดการล่มสลายของระบบอย่างไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน นอกจากนั้นการเปิดรับการลงทุนในอุตสาหกรรมเคมี และอุตสาหกรรมที่ใช้พลังงานมาก เช่น อุตสาหกรรมเหล็กและกระดาษ โดยไม่มีกลไกหรือมาตรการที่เข้มแข็งในการตรวจสอบผลกระทบของอุตสาหกรรมเหล่านี้ ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็ว

๔. นโยบายการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐในอดีต ทำให้มีการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานและโครงการขนาดใหญ่จำนวนมาก โดยขาดการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม มีการใช้ทรัพยากรเป็นฐานการผลิตอย่างฟุ่มเฟือย เกินอัตราการฟื้นตัวของระบบธรรมชาติ ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและความยั่งยืนของระบบนิเวศ

จะเห็นได้ว่าปัญหาที่เกิดขึ้น ส่งผลต่อการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก เพราะนำเอาวัฒนธรรมตะวันตก และระบบทุนนิยมเข้ามาบริหารประเทศ ทำให้เกิดสภาพที่เสื่อมโทรมแทบทุกด้านไม่ว่าจะเป็นสภาพแวดล้อม คุณภาพชีวิต ศิลธรรม คุณธรรม ถือเป็นความผิดพลาดอย่างใหญ่หลวง

จุดมุ่งหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน

จุดมุ่งหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การพัฒนาที่ทำให้เกิดดุลยภาพของเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เพื่อการอยู่ดีมีสุขของประชาชนชนตลอดไป

๑. ด้านเศรษฐกิจ ที่ทำให้เกิดดุลยภาพของการพัฒนา คือ เศรษฐกิจที่มีรากฐานมั่นคง มีขีดความสามารถในการแข่งขันและสามารถพึ่งตนเองได้ โดยมีเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นแนวคิดหลัก

๒. สังคม วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นระเบียบวิถีชีวิตของสังคม ที่ให้มนุษย์ปรับตัวและดำรง ชีวิตอยู่กับสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นได้โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และให้รวมถึงศาสนธรรม ซึ่งเป็นระเบียบจิตใจของคนในสังคมที่ทำให้สังคมอยู่ได้โดยสงบสุข

๓. ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต เกี่ยวโยงสัมพันธ์กันเป็นระบบนิเวศน์ ที่สามารถให้คุณและให้โทษต่อมนุษย์ได้ ขึ้นกับความสมดุลหรือไม่สมดุลของระบบนิเวศ

๔. สิ่งแวดล้อม หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตเกี่ยวโยงสัมพันธ์กันเป็นระบบนิเวศน์ ที่สามารถให้คุณและให้โทษต่อมนุษย์ได้ ขึ้นกับความสมดุลหรือไม่สมดุลของระบบนิเวศ

ความสมดุลและเชื่อมโยงระหว่าง เศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับ
จุดหมายการพัฒนาที่ทำให้ประชาชนอยู่ดีมีสุขตลอดไป

องค์ประกอบของการพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาที่ยั่งยืน มีองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญ ๓ องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบ
ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ส่วนประกอบทั้ง ๓ องค์ประกอบนี้ จะเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน
วัตถุประสงค์ของการพัฒนาที่ยั่งยืน ตามแนวคิดของ Edward Barbier คือ การบรรลุเป้าหมายทั้ง
๓ องค์ประกอบนี้ให้ได้ดีที่สุด และโดยที่สังคมไม่สามารถบรรลุเป้าหมายที่สูงสุดในทุกส่วนประกอบได้
จึงจำเป็นต้องยอมลดเป้าหมายในบางองค์ประกอบ เพื่อให้เป้าหมายในองค์ประกอบอื่นเพิ่มขึ้น ทั้งนี้
ขึ้นอยู่กับการจัดลำดับความสำคัญระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ว่าจะให้องค์ประกอบใดมีลำดับ
ความสำคัญที่สูงกว่าองค์ประกอบอื่น ๆ เช่น ถ้าให้ลำดับความสำคัญทางการเจริญเติบโตทาง
เศรษฐกิจในอันดับแรก ก็อาจต้องชดเชยด้วยการให้เป้าหมายทางด้านสังคม และสิ่งแวดล้อมลดลง

๑. ความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ สังคมต้องสร้างความเจริญเติบโตที่ทำให้เกิดกระแสรายได้ที่
เหมาะสม ในขณะที่ยังคงรักษาไว้ซึ่งสต็อกของทุนที่มนุษย์สร้างขึ้น ทุนมนุษย์และทุนธรรมชาติเป้าหมาย
พื้นฐาน ๓ ประการของระบบเศรษฐกิจ คือ

๑) การเพิ่มขึ้นในการผลิตสินค้าและบริการ

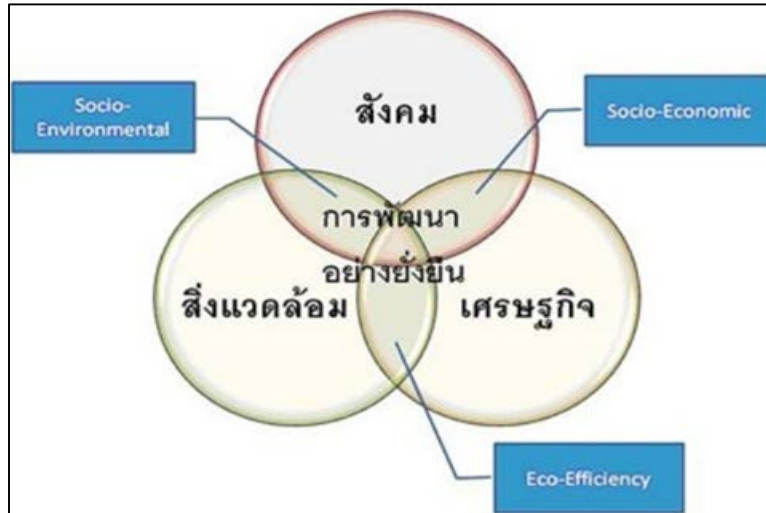
๒) การตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประชาชน หรือการลดปัญหาความยากจน

๓) ทำให้เกิดการกระจายรายได้ที่เป็นธรรมเพิ่มขึ้น

เป้าหมายพื้นฐาน ๓ ประการนี้จะต้องดำเนินการในแนวทางที่ยั่งยืน

๒. สังคมของการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น จะต้องวางอยู่บนรากฐานของ ๒ หลัก คือ หลักการความ
ยุติธรรม และหลักการความเท่าเทียมกัน เพื่อให้เกิดการพัฒนาในระยะยาว การเข้าถึงทรัพยากรและ
โอกาสของคนในสังคมจะต้องมีความเท่าเทียมกัน สิทธิมนุษยชนและผลประโยชน์อื่นๆ เช่น อาหาร
สาธารณสุข การศึกษา ที่อยู่อาศัยและโอกาสในการพัฒนาตนเอง ความเป็นธรรมในสังคมนี้นับยั้งถึง
โอกาสที่เท่าเทียมกันของประชาชนทุกคนในด้านการศึกษาและการมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างผลิตภาพ
ให้แก่สังคม สิ่งต่างๆ เหล่านี้จะทำให้เป้าหมายทางสังคมทั้งด้านของความหลากหลายทางวัฒนธรรม
ความเป็นธรรมในสังคม ความเท่าเทียมกันระหว่างเพศ และการมีส่วนร่วมของประชาชนประสบ
ความสำเร็จ

๓. ด้านสิ่งแวดล้อม หมายถึง การใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน การรักษาไว้ซึ่งสต็อกของทุน
ธรรมชาติไม่ว่าจะเป็นป่าไม้ แม่น้ำ ภูเขา แร่ธาตุอันเป็นสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติที่ควรจะดำรงอยู่ที่ทำให้
ให้ส่วนประกอบทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม ดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยที่ความมีเสถียรภาพของ
ระบบนิเวศน์ของโลกจะไม่ถูกรบกวนกระทบกระเทือน

จากภาพแสดงส่วนประกอบของการพัฒนาที่ยั่งยืนที่จะต้องประกอบด้วย ๓ ส่วนหลัก อันได้แก่ ส่วนของระบบเศรษฐกิจ ระบบสังคม และระบบนิเวศสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีความสัมพันธ์และพึ่งพาซึ่งกันและกัน การพัฒนาที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้นในส่วนที่ทับซ้อนกันของ ๓ องค์ประกอบหรือพื้นที่ แรเงาในภาพ กล่าวคือ มีการพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาสังคม และมีการปกป้องสิ่งแวดล้อมด้วยในขณะเดียวกัน

เป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน ประกอบด้วย

เป้าหมายที่ ๑ : ขจัดความยากจนทุกรูปแบบในทุกพื้นที่

เป้าหมายที่ ๒ : ยุติความหิวโหย บรรลุความมั่นคงทางอาหารและยกระดับโภชนาการและส่งเสริมเกษตรกรรมที่ยั่งยืน

เป้าหมายที่ ๓ : สร้างหลักประกันว่าคนมีชีวิตที่มีสุขภาพดีและส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีสำหรับทุกคนในทุกวัย

เป้าหมายที่ ๔ : สร้างหลักประกันว่าทุกคนมีการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างครอบคลุมและเท่าเทียม และสนับสนุนโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต

เป้าหมายที่ ๕ : บรรลุความเท่าเทียมระหว่างเพศ และเสริมอำนาจให้แก่สตรีและเด็กหญิง

เป้าหมายที่ ๖ : สร้างหลักประกันว่าจะมีการจัดให้มีน้ำและสุขอนามัยสำหรับทุกคนและมีการบริหารจัดการที่ยั่งยืนคน

เป้าหมายที่ ๗ : สร้างหลักประกันให้ทุกคนสามารถเข้าถึงพลังงานสมัยใหม่ที่ยั่งยืนในราคาที่ย่อมเยา

เป้าหมายที่ ๘ : ส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ต่อเนื่อง ครอบคลุม และยั่งยืน การจ้างงานเต็มที่ มีผลิตภาพ และการมีงานที่เหมาะสมสำหรับทุกคน

เป้าหมายที่ ๙ : สร้างโครงสร้างพื้นฐานที่มีความทนทาน ส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ครอบคลุมและยั่งยืน และส่งเสริมนวัตกรรม

เป้าหมายที่ ๑๐ : ลดความไม่เสมอภาคภายในประเทศและระหว่างประเทศ

เป้าหมายที่ ๑๑ : ทำให้เมืองและการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มีความครอบคลุม ปลอดภัย มีภูมิคุ้มกันและยั่งยืน

เป้าหมายที่ ๑๒ : สร้างหลักประกันให้มีรูปแบบการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน

เป้าหมายที่ ๑๓ : ปฏิบัติการอย่างเร่งด่วนเพื่อต่อสู้การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและผลกระทบที่เกิดขึ้น

เป้าหมายที่ ๑๔ : อนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากมหาสมุทร ทะเล และทรัพยากรทางทะเลอย่างยั่งยืนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

เป้าหมายที่ ๑๕ : ปกป้อง ฟื้นฟู และสนับสนุนการใช้ระบบนิเวศบนบกอย่างยั่งยืน จัดการป่าไม้อย่างยั่งยืนต่อสู้การกลายสภาพเป็นทะเลทราย หยุดการเสื่อมโทรมของที่ดินและฟื้นสภาพดิน และหยุดยั้งการสูญเสียมลพิษความหลากหลายทางชีวภาพ

เป้าหมายที่ ๑๖ : ส่งเสริมสังคมที่สงบสุขและครอบคลุมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ให้ทุกคนเข้าถึงความยุติธรรม และสร้างสถาบันที่มีประสิทธิภาพ รับผิดชอบ และครอบคลุมในทุกระดับ

เป้าหมายที่ ๑๗ : เสริมความเข้มแข็งให้แก่กลไกการดำเนินงานและฟื้นฟูหุ้นส่วนความร่วมมือระดับโลกเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาที่ยั่งยืน ๕ องค์ประกอบ ดังนี้

๑. ประชาชน : ขจัดปัญหาความยากจนและความหิวโหยลดความเหลื่อมล้ำในสังคม
๒. ความมั่งคั่ง : ส่งเสริมให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีสอดคล้องกับธรรมชาติ
๓. โลก : ปกป้องดูแลโลก ทรัพยากรธรรมชาติ และสภาพภูมิอากาศเพื่อคนรุ่นหลัง
๔. สันติภาพ : การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ
๕. หุ้นส่วนความร่วมมือ : ร่วมมือและดำเนินการตามวาระการพัฒนาที่ยั่งยืน

โดยสรุป ประเทศไทยมีการดำเนินงานที่สอดคล้องกับกรอบการพัฒนาที่ยั่งยืนมาโดยตลอดขณะนี้เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน หรือ SDGs เป็นประเด็นสำคัญที่ถูกหยิบยกนำมาบรรจุไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ และใช้ในการวางทิศทางในยุทธศาสตร์ชาติ แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ รวมทั้งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๓ (พ.ศ. ๒๕๖๖-๒๕๗๐) เพื่อให้ทุกภาคร่วมสร้างสังคมที่เป็นสุข ลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมขจัดปัญหาความยากจน ส่งเสริมการเป็นเศรษฐกิจสีเขียวมีการผลิตและบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมโดยมีภาคส่วนต่าง ๆ ให้ความสนใจและนำแนวทางไปดำเนินงานมากขึ้น

บทที่ ๓ ข้อมูลจากการลงพื้นที่ของคณะกรรมการ

เมื่อวันอังคารที่ ๑๗ มกราคม ๒๕๖๖ เวลา ๑๒.๓๐ นาฬิกา ณ ชุมชนบ้านศาลาดิน คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน สิทธิเสรีภาพและการคุ้มครองผู้บริโภค วุฒิสภา นำโดย นายอนุศักดิ์ คงมาลัย รองประธานคณะกรรมการและประธานคณะอนุกรรมการ ตสร. ด้านสิทธิมนุษยชนฯ และนายมณฑิเตอร์ บุญตัน รองประธานคณะกรรมการและรองประธานคณะอนุกรรมการ ตสร. ด้านสิทธิมนุษยชนฯ พร้อมด้วยคณะอนุกรรมการ ตสร. ด้านสิทธิมนุษยชนฯ ได้เดินทางไปศึกษาดูงาน พื้นที่ต้นแบบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและความสำเร็จในการจัดการน้ำชุมชน

โอกาสนี้ นางรอยบุญ รัตมีเทศ รองผู้อำนวยการสถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำ (องค์การมหาชน) และนายวันชัย สวัสดิ์แดง ประธานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ใช้น้ำเพื่อการเกษตรชุมชนบ้านศาลาดิน ได้ให้การต้อนรับ

นายวันชัย สวัสดิ์แดง ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ใช้น้ำเพื่อการเกษตรบ้านศาลาดิน ได้ให้ข้อมูลว่า ชุมชนบ้านศาลาดิน ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดนครปฐม เป็นชุมชนที่ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ต้องเช่าที่ดินทำนาและทำได้เพียงปีละครั้ง ชาวบ้านที่นี่จึงมีความยากจนมาก เมื่อพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตรทรงทราบ จึงได้พระราชทานที่ดิน

ส่วนพระองค์ จำนวน ๑,๐๐๙ ไร่ ให้เกษตรกร เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๘ โดยให้สำนักงานปฏิรูปที่ดินเป็นผู้ดูแลจัดสรรที่ดินแปลงละ ๒๐ ไร่ ให้เกษตรกรเข้าทำกิน ในปี พ.ศ. ๒๕๒๐ พระราชทานแนวพระราชดำริหลักเศรษฐกิจพอเพียงและการเกษตรแบบผสมผสาน ตามลักษณะภูมิสังคมสอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศ วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมในท้องถิ่น คือ ปลูกข้าวเป็นอาชีพหลัก ปลูกผลไม้ เช่น มะพร้าว มะม่วง ถั่วลิสง กล้วย ขนุน เพื่อสร้าง

รายได้ระหว่างรอเก็บเกี่ยวข้าว แบ่งพื้นที่ทำแปลงบัวหรือนาบัว ซึ่งสร้างรายได้ให้มากที่สุด เพราะสามารถตัดดอกขายได้ทุกวัน รอบแปลงบัวยังปลูกพืชผักสวนครัว เช่น พริก กะเพรา โหระพา ส่วนในแปลงบัวและท้องร่อง ใช้เลี้ยง ปลานิล และปลาตะเพียน ชุมชนบ้านศาลาดินจึงมีชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้นมาก

แม้ว่าจะแก้ไขปัญหามลพิษในเรื่องที่ดินทำกินได้แล้ว แต่ชุมชนก็มาประสบปัญหาในเรื่องน้ำ ทั้งน้ำท่วม น้ำเน่าเสีย ในปี พ.ศ. ๒๕๒๖ เกิดน้ำท่วมเต็มพื้นที่ตำบล แต่ยังสามารถระบายน้ำออกทางลำคลองด้านทิศใต้ได้ทัน

ปี พ.ศ. ๒๕๓๘ มีการตัดถนนผ่านชุมชน ทำให้เส้นทางการสัญจรเปลี่ยนจากคลองมาเป็นถนนและยังมีระบบน้ำบาดาล ประโยชน์ของคลองจึงเหลือเพียงนำน้ำมาใช้ทำการเกษตร ครั้นเกิดภาวะน้ำท่วมหนัก น้ำไม่สามารถระบายไปยังคลองต่าง ๆ ได้ เพราะมีการทำประตูลูกน้ำกั้นคลองสายต่าง ๆ เพื่อควบคุมระดับน้ำท้ายประตู ในคลองก็เต็มไปด้วยผักตบชวา ขยะ สารเคมีจากการทำการเกษตรและของเสีย น้ำเสียที่ปล่อยลงมาจากบ้านเรือน น้ำจึงเน่าเสียหนักขึ้นเรื่อย ๆ ปี พ.ศ. ๒๕๔๐ องค์การบริหารส่วนตำบลมหาสวัสดิ์และชาวบ้านได้ร่วมกันเก็บวัชพืชในคลองเล็ก ๆ ด้วยการทำใบมีดติดกับหัวเรือเพื่อตัดผักตบชวา และให้กรมชลประทานเข้ามาช่วยเก็บในลำคลองสายใหญ่ แต่ก็ไม่สามารถกำจัดได้หมดเพราะวัชพืชเหล่านี้เจริญเติบโตเร็วมาก ชุมชนจึงร่วมกันวางเป้าหมายที่จะฟื้นฟูคลองมหาสวัสดิ์อย่างจริงจัง เพื่อทำเป็นแหล่งท่องเที่ยวเกษตรวิถีไทย โดยหาข้อมูลและสรุปปัญหาเพื่อหาแนวทางแก้ไข โดยใช้ธรรมชาติแก้ไขธรรมชาติ ซึ่งมูลนิธิอุทกพัฒน์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ สนับสนุนด้วยการนำเทคโนโลยี เช่น แผนที่ภาพถ่ายจากดาวเทียมมาประยุกต์ใช้ในการวางแผนฟื้นฟูและปรับปรุงแหล่งน้ำ ชาวบ้านก็ติดตั้งถังดักไขมันในครัวเรือนลดปริมาณไขมันของเสียที่ปล่อยลงน้ำ ช่วยกันเก็บผักตบชวา มาตากแห้งผสมกับดิน ขายสร้างรายได้ และยังเป็นการกำจัดผักตบชวาในลำคลองได้ด้วย

ที่สำคัญคือ ชุมชนได้น้อมนำแนวพระราชดำริในการนำพลังงานธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ด้วยการประดิษฐ์กังหันน้ำพลังงานแสงอาทิตย์ โดยประยุกต์ระบบเครื่องกลเติมอากาศในน้ำจากกังหันน้ำชัยพัฒนาเข้ากับระบบโซลาร์เซลล์ เพื่อเปลี่ยนพลังงานแสงอาทิตย์ เป็นพลังงานไฟฟ้ามาเก็บไว้ในแบตเตอรี่ และจ่ายพลังงานไปยังมอเตอร์ขับเคลื่อน ให้กังหันหมุนน้ำขึ้นมาสัมผัสอากาศ โดยติดตั้งเครื่องกลเติมอากาศนี้ในลำคลอง ช่วยบำบัดน้ำเสียและเพิ่มปริมาณออกซิเจนในน้ำได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังตรวจวัดคุณภาพน้ำอย่างสม่ำเสมอ ทั้งการดูสีของน้ำ ดูตะกอน ดมกลิ่น ไปจนถึงการสังเกตสิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่ในน้ำ เพื่อเฝ้าระวังไม่ให้น้ำเน่าเสียอีก

ส่วนปัญหาเรื่องน้ำท่วม เพื่อแก้ไขปัญหามลพิษ ชุมชนได้ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลมหาสวัสดิ์ออกสำรวจพื้นที่ โดยนำแผนที่และผังน้ำมาใช้วิเคราะห์ปัญหา เกิดการเชื่อมโยงโครงข่ายให้ธรรมชาติบำบัดธรรมชาติด้วยการขุดลอกคูคลองที่มีอยู่เดิมและขุดคลองเพิ่มขึ้น วางท่อลอดถนนให้คลองเชื่อมต่อกันเป็นระยะทางประมาณ ๑๕ กิโลเมตร เพื่อให้น้ำไหลเวียนได้ในพื้นที่และใช้น้ำดีไล่ น้ำเสีย ขณะเดียวกันก็เตรียมพร้อมรับมือภาวะน้ำท่วม ด้วยการกำหนดจุดรวมพลเป็นศูนย์กลางการให้ความช่วยเหลือ การจัดทำทะเบียนรับของและแจกจ่ายสิ่งของบริจาค จัดทำชุดพร้อมอยู่ และชุดพร้อมอพยพ เตรียมอุปกรณ์ที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในช่วงน้ำท่วม หรืออพยพไปรวมกันที่จุดรวมพล

ทั้งน้ำสะอาดสำหรับดื่ม อาหารแห้ง อาหารกระป๋อง ยาที่จำเป็น ทั้งยาลดไข้ ยาใส่แผล ผงน้ำตาลเกลือแร่ ยาประจำตัวสำหรับผู้ป่วยที่มีโรคประจำตัว ไฟฉาย แบตเตอรี่สำรอง เทียนไข ไม้ขีด ถูขยชะ เพื่อให้ชาวบ้านสามารถช่วยเหลือตนเองได้ในช่วง ๗ วัน นอกจากนั้นยังมีแนวคิดในการปลูกพืชผักลอยน้ำที่ดูแลง่ายและนำมาทำอาหารได้ เช่น กะเพรา ผักบุ้ง และผักสลัด

สภาพปัญหา

ชุมชนศาลาดิน ตั้งอยู่ที่ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดนครปฐม ในลุ่มน้ำท่าจีน ประชากร ๘,๙๒๖ คน อาศัย อยู่บนพื้นที่ ๘,๑๐๖ ไร่ (๑๒.๙๗ ตารางกิโลเมตร) มีพื้นที่เกษตร ทั้งหมด ๖,๒๓๙ ไร่ (๙.๙๘ ตารางกิโลเมตร) ประกอบด้วย นาข้าว ๔,๒๘๓ ไร่ (ร้อยละ ๖๘.๖) ไม้ผล-ไม้ยืนต้น ๑,๔๒๖ ไร่ (ร้อยละ ๒๒.๘) และพืชผัก ๕๓๐ ไร่ (ร้อยละ ๘.๕)

แต่เดิม เกษตรกรในชุมชนบ้านศาลาดินพึ่งพาการเกษตรจากการปลูกข้าวเพียงอย่างเดียว โดยประสบกับปัญหา ๔ น้ำ ได้แก่ น้ำท่วม น้ำแล้ง น้ำเสีย และน้ำกร่อย ปัญหาน้ำท่วม-น้ำแล้ง เกิดจากการไม่ดูแลและไม่รักษาแหล่งน้ำ เป็นสาเหตุของความขัดสนในชุมชน ซึ่งคลองมหาสวัสดิ์ ระยะทางรวม ๒๗ กิโลเมตรไหลผ่านชุมชนและคลองซอย อุดตันไปด้วยขยะจากครัวเรือน ชั้นไขมันก่อดำบนผิวน้ำ เป็นผลมาจากการทิ้งน้ำเสียจากการประกอบอาหารลงในคลองโดยตรง ทำให้แสงแดดไม่สามารถทะลุ ผ่านชั้นไขมันได้ ส่งผลกระทบต่อคุณภาพน้ำในลำคลอง ประกอบกับคลองเต็มไปด้วยผักตบชวา นอกจากนี้ ในปี พ.ศ. ๒๕๓๘ มีการสร้างถนนผ่านชุมชน ทำให้การสัญจรเปลี่ยนจากคลองมาเป็นถนน ความสำคัญของคลองจึงลดลงเหลือเพียงทำหน้าที่ส่งน้ำ เพื่อใช้อุปโภคบริโภคและทำการเกษตร การดูแลรักษาคลองจึงน้อยลงตามไปด้วย ส่งผลให้คลองเสื่อมโทรม รวมถึงมีการสร้างประตุน้ำกั้นคลองหลายสายเพื่อควบคุมระดับน้ำท้ายประตู ทำให้เกิดน้ำเน่าเสียเนื่องจากน้ำขาดการระบายและไหลเวียน

ปี พ.ศ. ๒๕๔๐ องค์การบริหารส่วนตำบลมหาสวัสดิ์และชุมชนร่วมกันเก็บผักตบชวาในลำคลอง และทำความสะอาดคลองอยู่หลายครั้ง แต่ไม่ประสบผลสำเร็จ เนื่องจากวัชพืชเติบโตอย่างรวดเร็ว และขาดผู้นำชุมชนที่จะทำให้เกิดความต่อเนื่อง เหตุการณ์มหาอุทกภัย ในปี พ.ศ. ๒๕๕๔ ยิ่งทำให้สถานการณ์น้ำเลวร้ายลง ชุมชนศาลาดินจึงเตรียมพร้อมที่จะต่อสู้กับปัญหา

หลักการจัดการลุ่มน้ำของชุมชนบ้านศาลาดิน

การจัดการลุ่มน้ำเป็นการจัดการพื้นที่ ซึ่งมีสิ่งแวดล้อมหลากหลายรวมกันอยู่เป็นระบบ พื้นที่ลุ่มน้ำหรือระบบนิเวศลุ่มน้ำ ดังนั้นถ้าจะกล่าวว่า การจัดการลุ่มน้ำก็คือการจัดการสิ่งแวดล้อมในระบบลุ่มน้ำเพื่อให้ทำงานร่วมกัน สร้างผลผลิตหรือแสดงบทบาทของลุ่มน้ำ ในการ “ให้น้ำ” ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ความสามารถและประสิทธิภาพการจัดการสิ่งแวดล้อมในระบบลุ่มน้ำเป็นการจัดการสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืนตลอดไป ให้น้ำและผลผลิตอื่นอื่นๆ ควบคู่กันไปอย่างสม่ำเสมอ ทั้งหมดนี้ก็อยู่ในภายใต้หลักธรรมชาติของการจัดการลุ่มน้ำ

ที่ดินพระราชทานบ้านศาลาดิน

ชุมชนบ้านศาลาดิน ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดนครปฐม แต่เดิมมีอาชีพทำนาเพียงอย่างเดียวปีละครั้ง เป็นสาเหตุให้เกษตรกรยากจน ชาวดินทำกินเป็นของตัวเอง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ทรงทราบถึงปัญหา จึงได้พระราชทานที่ดินส่วนพระองค์ให้กับเกษตรกรจำนวน ๑,๐๐๙ ไร่ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๘ โดยมีสำนักงานปฏิรูปที่ดินเป็นผู้ดูแลและ จัดรูปที่ดิน ให้เกษตรกรแปลงละ ๒๐ ไร่ ให้เกษตรกรเข้าทำกินได้ในปี พ.ศ. ๒๕๒๐ และพระราชทานการทำเกษตรผสมผสาน ชุมชนบ้านศาลาดิน จึงมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

ในอดีตชุมชนแห่งนี้ใช้น้ำเป็นเส้นทางสัญจรและประกอบอาชีพ ต่อมาเมื่อมีถนนตัดผ่านทำให้วิถีชีวิตของชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลง โดยให้ความสำคัญกับลำคลองลดลง กระทั่งเริ่มกลายเป็นที่ทิ้งขยะ ทั้งมีการใช้สารเคมีที่เป็นอันตรายต่อสัตว์น้ำในการทำเกษตร ลำคลองเต็มไปด้วยผักตบชวาทั้งยังมีปัญหาลำคลองตื้นเขินและตัน ประสิทธิภาพการระบายน้ำลดลง ส่งผลให้คุณภาพน้ำเริ่มเน่าเสีย

นายวันชัย สวัสดิ์แดง ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ใช้น้ำเพื่อการเกษตรบ้านศาลาดิน ได้กล่าวว่า ในอดีตชุมชนแก้ปัญหาด้วยใช้จุลินทรีย์รวมถึงอีเอ็มบอลปรับสภาพน้ำแต่ไม่ประสบความสำเร็จเนื่องจากเป็นการแก้ปัญหาเฉพาะจุด ไม่เกิดความยั่งยืน จากนั้นได้แรงบันดาลใจจากชาวปากแคะฉาบ บ้านแม่ละอูบ อำเภอกัลยาณิวัฒนา ในการใช้แผนที่ใช้และจีพีเอสเข้ามาเสริมศักยภาพการบริการจัดการน้ำเสียในพื้นที่ด้วยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อให้รู้จักพื้นที่ของตนเองและสามารถนำมาวางแผนในการบริหารจัดการน้ำพื้นที่ได้อย่างเป็นระบบเทคโนโลยีที่ใช้ เช่น การตรวจวัดคุณภาพน้ำ ติดตั้งถังดักไขมันครัวเรือน และพัฒนากังหันเติมอากาศในน้ำด้วยพลังงานแสงอาทิตย์ การขุดลอกคลองทั่วทั้งใน ต.มหาสวัสดิ์ เพื่อให้ น้ำในระบบไหลเวียน เพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการและระบายน้ำ ช่วยบรรเทาปัญหาน้ำท่วมได้ผลจากการลงมือลงแรง ปัจจุบันเรือสามารถสัญจรได้ตลอดทุกคลองในตำบล ชาวบ้านสามารถนำน้ำไปใช้ในการอุปโภคและการเกษตรได้อย่างสะดวก หมดปัญหาเรื่องผักตบชวาและน้ำเน่าเสียส่งกลิ่นเหม็นรบกวน ทำให้ระบบนิเวศในลำคลองดีขึ้น จนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรสร้างรายได้ให้คนชุมชน รวมทั้งผลผลิตทางการเกษตรดีขึ้นและสามารถนำมาแปรรูปสร้างรายได้เพิ่ม

กรอบแนวคิดและกรอบงานสู่การจัดการน้ำของชุมชน ตามแนวพระราชดำริ

ในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ องค์การบริหารส่วนตำบลมหาสวัสดิ์และชาวบ้าน ได้ร่วมกันเก็บผักตบชวาในลำคลองสายเล็กๆ แต่ก็ยังไม่สามารถกำจัดได้หมดเนื่องจาก วัชพืชเติบโตอย่างรวดเร็ว ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๔๓ มีการเสนอแนวคิดทำแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงเกิดเป้าหมายที่จะฟื้นฟูคลองมหาสวัสดิ์อย่างจริงจังขึ้น โดยชุมชนบ้านศาลาดินได้น้อมนำแนวพระราชดำริมาเป็น “กรอบคิด” ใน

การแก้ปัญหา จัดทำเป็น “กรอบงาน” ที่มีกระบวนการชัดเจน และนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้บริหารจัดการน้ำชุมชน ดังนี้ กรอบคิด: แก้ปัญหาด้วยการพึ่งตนเอง ใช้ธรรมชาติแก้ธรรมชาติ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับพื้นที่ (ภูมิสังคม) ทำแล้วต้องไม่มีคนเสียประโยชน์ ลงมือทำและสร้างตัวอย่างความสำเร็จให้เกิดความยั่งยืน กรอบงาน เก็บข้อมูลและสรุปปัญหาที่แท้จริง โดยประยุกต์ใช้เทคโนโลยี เช่น แผนที่ภาพถ่ายจากดาวเทียม เครื่องระบุพิกัด (GPS) วางแผนงานและแนวคิด ที่เชื่อมโยงกับพื้นที่จริง ดำเนินการฟื้นฟูและปรับปรุงแหล่งน้ำ ดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ใช้ทฤษฎีใหม่สร้างรายได้อย่างยั่งยืน แล้วสามารถ ขยายผลความสำเร็จไปสู่พื้นที่อื่น เกิดเครือข่ายการทำงานร่วมกัน

งานอนุรักษ์ และงานพัฒนา ฟื้นฟูคลองมหาสวัสดิ์

ผลจากปัญหาน้ำเน่าเสียซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน ชาวบ้านจึง ได้ร่วมกันอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพลำคลอง โดยเริ่มต้นจากการพึ่งตนเอง ดำเนินการจากปัจจัยที่ชุมชนสามารถทำได้เอง เช่น ตรวจวัดคุณภาพน้ำ ติดตั้ง ถังดักไขมันครัวเรือน ใช้จุลินทรีย์และอีเอ็มบอล (EM Ball) ปรับสภาพน้ำ และ พัฒนากังหันเติมอากาศในน้ำด้วยพลังงานแสงอาทิตย์

การเพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำ

จากปัญหาน้ำท่วมเนื่องจากลำคลองหลายสายไม่ได้รับการดูแล ทำให้ ประสิทธิภาพในการระบายน้ำลดลง องค์การบริหารส่วนตำบลมหาสวัสดิ์ จึงร่วมกับชุมชนดำเนินการขุดลอกคลองในตำบลมหาสวัสดิ์ เพื่อให้ทุกคลองกลับ มาสัญจรได้ และทำให้น้ำในระบบไหลเวียน ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการ จัดการน้ำและระบายน้ำให้ดียิ่งขึ้น โดยดำเนินการดังนี้

ปี ๒๕๕๖ : ขุดลอกคลองริมทางรถไฟ คลองปฏิรูป ๑ คลองปฏิรูป ๒ และคลองโรงเจ

ปี ๒๕๕๗ : ขุดลอกคลองเชื่อมต่อบริเวณคลองหม่อมเจ้าเฉลิมศรี และทำท่อลอดถนนและตักคันกันน้ำชั่วคราว (Sheet Pile) ที่อยู่ในคลองโรงเจ เพื่อเพิ่ม ประสิทธิภาพระบบระบายน้ำดูแลสภาพคลองในตำบลมหาสวัสดิ์ให้ระบบระบายน้ำใช้การได้อย่างมีประสิทธิภาพทุกคลอง

ปี ๒๕๕๘ : ปลุกต้นไม้ท้องถิ่นบริเวณริมคลองให้ครบทั้งตำบลมหาสวัสดิ์

ปัญหาน้ำท่วม - น้ำเน่าเสีย

น้ำท่วม ปี พ.ศ. ๒๕๒๖ เกิดน้ำท่วมเต็มพื้นที่ตำบล แต่ยังมี การระบายออกสู่ลำคลองด้านทิศใต้ จนระดับน้ำเข้าสู่ภาวะ ปกติในเวลาไม่นาน ปี พ.ศ. ๒๕๓๘ น้ำท่วมซึ่งเป็นเวลานานและเน่าเสีย เนื่องจากไม่มีการระบายน้ำส่งไปยังคลองสายต่างๆ เพราะมีการสร้างประตูน้ำกั้นคลองหลายสายเพื่อควบคุมระดับน้ำท้ายประตู และมีวัชพืชจำนวนมาก ปี พ.ศ. ๒๕๕๔ เกิดมหาอุทกภัย คลองสายต่างๆ มีสภาพตันและตื้นเขิน ไม่สามารถรองรับและระบายน้ำได้

น้ำเน่าเสีย ปี พ.ศ. ๒๕๓๘ มีการตัดถนนผ่านในชุมชน ทำให้วิธีการสัญจรเปลี่ยนจากคลองมาเป็นถนน ความสำคัญของลำคลองจึงลดลง เหลือเพียงแค่อำนาจอุปโภคและทำ การเกษตร รวมไปถึงการดูแลรักษาที่น้อยลงตามไปด้วย กระทั่งคลอง มหาสวัสดิ์ประสบปัญหาเรื่องวัชพืชและผักตบชวาหนาแน่น เรือสัญจรไม่ได้ รวมทั้งมีการใช้สารเคมีทางการเกษตร การทิ้งขยะและปล่อยน้ำเสียจากครัวเรือนสู่ลำคลอง ทำให้น้ำเน่าเสีย

การแก้ไขปัญห

หลังเหตุการณ์มหาอุทกภัยในปี พ.ศ. ๒๕๕๔ สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร (องค์การมหาชน) หรือ สสนก. และมูลนิธิอุทกพัฒน์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ร่วมดำเนินงานโดยน้อมนำหลักปรัชญาของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เรื่องการพึ่งพาตนเอง สร้างความเป็นเจ้าของในการจัดการแหล่งน้ำในท้องถิ่น เกิดผู้นำชุมชน มีการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น นับตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา ความสัมพันธ์ของชุมชนกับทรัพยากรธรรมชาติก็ถึง เวลาเปลี่ยนแปลง

ชุมชนได้น้อมนำวิธีการทำเกษตรแบบทฤษฎีใหม่ บนที่ดินพระราชทานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร จำนวน ๑,๐๐๙ ไร่ ที่พระราชทานไว้เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๘ โดยมีสำนักงานปฏิรูปที่ดินเป็นผู้ดูแลและจัดรูปที่ดินให้กับเกษตรกรครอบครัวละ ๒๐ ไร่ มีการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ใช้น้ำเพื่อการเกษตร เกิดความร่วมมือร่วมใจระหว่างเกษตรกรในการบริหารจัดการแหล่งน้ำ

การเปลี่ยนแปลง

ชุมชนได้การปรับเปลี่ยนแนวคิดมาพึ่งพาตนเอง โดยใช้หลักการเข้าใจ เข้าถึง พัฒนา บนพื้นฐานของข้อมูลข้อเท็จจริง ร่วมกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ชุมชนร่วมกันดำเนินงานขุดลอกคลอง ขุดคลอง และวางท่อลอดถนนเพื่อให้คลองเชื่อมต่อกัน รวมระยะทางประมาณ ๑๕ กิโลเมตร ช่วยให้การระบายน้ำดีขึ้น ลดการทิ้งขยะในลำคลอง ชุมชนได้ช่วยกันประกอบและติดตั้งถังดักไขมันในครัวเรือนแบบง่ายๆ และราคาถูก เพื่อช่วยแยกไขมันจากการประกอบอาหารไม่ให้ปนกับน้ำทิ้ง ช่วยลดผลกระทบของน้ำเสียในคลอง และมีการ ติดตั้งกั้นน้ำพลังงานแสงอาทิตย์ในคลอง เพื่อช่วยเพิ่มออกซิเจนในน้ำ ชุมชนเริ่มมองคลองเป็นระบบที่ใหญ่ขึ้นและมีความเข้าใจถึงความจำเป็นที่จะต้องจัดการแหล่งน้ำให้เป็นที่กักเก็บน้ำ

เมื่อสภาพคลองดีขึ้น ปริมาณสัตว์น้ำก็เพิ่มขึ้น เศรษฐกิจดีขึ้น ผักตบชวาถูกเก็บมาใช้ผสมทำเป็นดินพร้อมปลูก ผู้คนเริ่มกลับมาสัญจรทางน้ำ เกิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รายได้จากนาบัวให้ผลตอบแทนมากกว่าการทำนาข้าวในอดีต รวมถึงการปลูกพืชผักสวนครัวชนิดอื่นๆ เช่น ใบโหระพา กัลย และเลียงปลารอบสระบัว ชาวบ้านเรียนรู้การลอกคลองขอย และการทำพื้นที่เก็บกักน้ำ ในขณะที่หลายภาคของประเทศไทยได้รับผลกระทบจากปรากฏการณ์เอลนีโญและน้ำแล้ง ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๕๘ - พ.ศ. ๒๕๕๙ แต่ชุมชนบ้านศาลาดินกลับมีน้ำเพียงพอสำหรับการทำเกษตรกรรม

ปี พ.ศ. ๒๕๑๘ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พระราชทานที่ดินส่วนพระองค์ พื้นที่ ๑,๐๐๙ ไร่ ให้เกษตรกรบ้านศาลาดิน และได้พระราชทานแนวทางการทำการเกษตรแบบผสมผสานให้แก่ชุมชน

ปี พ.ศ. ๒๕๔๓ น้ำท่วมใหญ่ และประสบปัญหาน้ำเสียในคลอง วัชพืชผักตบชวาและขยะจำนวนมาก จึงเริ่มดำเนินการแก้ปัญหาเรื่องนี้

ปี พ.ศ. ๒๕๕๔ - ๒๕๕๕ จัดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ใช้น้ำเพื่อการเกษตรบ้านศาลาดิน ร่วมกับสถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร (องค์การมหาชน) ดำเนินงานแม่ข่ายบริหารจัดการทรัพยากรน้ำชุมชนด้วยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เริ่มทำฝังน้ำ ฟื้นฟูคลองในพื้นที่โดยขุดลอกคลองซอยต่างๆ เพื่อให้เกิดระบบหมุนเวียนน้ำในชุมชน สร้างต้นแบบเครื่องเติมออกซิเจนในน้ำ พลังงานแสงอาทิตย์ พัฒนากลังค์ไขมันครว้เรื้อน และได้รับความร่วมมือจากกองทัพบกเข้ามาช่วยฟื้นฟูคลอง

ปี พ.ศ. ๒๕๕๖ ขุดลอกคลองริมทางรถไฟ คลองปฏิรูป ๑ คลองปฏิรูป ๒ และคลองโรงเจ และได้รับเลือกจากมูลนิธิอุทกพัฒน์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ให้เป็นพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติจัดการน้ำชุมชนตามแนวพระราชดำริ แห่งที่ ๒ ของประเทศ

ปี พ.ศ. ๒๕๕๗ ชุมชนได้ขุดลอกคลองเชื่อมต่อคลองหม่อมเจ้าเฉลิมศรี และทำท่อลอดถนนเพื่อให้ น้ำไหลเวียน ซึ่งเป็นวิธีการปรับปรุงคุณภาพน้ำตามธรรมชาติ โดยการใช้ น้ำดีไล่ น้ำเสีย ชุมชนช่วยกันกำจัดสิ่งก่อสร้างที่กีดขวางทางไหลของน้ำ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำและช่วยกันดูแลรักษาคลอง

ปี พ.ศ. ๒๕๕๘ - ปัจจุบัน จัดตั้งกองทุนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและ

คูคลอง เปิดรับซื้อผักตบชวาและแปรรูป ร่วมกันอนุรักษ์คลองต่อเนื่อง ปลุกต้นไม้ท้องถิ่นตามแนวคลองทั้งตำบลมหาสวัสดิ์ เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชน เช่น ถนนสะเดา เป็นต้น และปี พ.ศ. ๒๕๖๐ ได้เปิดพื้นที่เป็นตลาดน้ำคลองมหาสวัสดิ์

การดำเนินงานที่ผ่านมา

- **ฟื้นฟูสภาพคลอง** เพื่อแก้ไขปัญหาน้ำท่วม เพิ่มประสิทธิภาพการระบายและไหลเวียนของน้ำ โดยประสานหน่วยงานท้องถิ่น เพื่อปรับปรุงโครงสร้าง เพิ่มการระบายน้ำ รวมทั้งขุดลอกคลองที่แคบและตื้นเขินและบริการจัดการประดูระบายน้ำร่วมกับชลประทาน โดยขุดลอกคลองร่วมกับกองทัพบก และจัดโครงสร้างบริหารจัดการน้ำ ร่วมกับ อบต.

- **รักษาคุณภาพน้ำ**

- เครื่องเติมออกซิเจน โดยได้ประยุกต์ใช้แนวคิดทางวิทยาศาสตร์ในการเพิ่มปริมาณออกซิเจนในน้ำ โดยใช้พลังงานแสงอาทิตย์ และใช้วัสดุที่หาได้ง่าย ราคาถูก มาประกอบได้เอง

- ถังดักไขมันครว้เรื้อน โดยชุมชนได้ร่วมกันพัฒนาและติดตั้งถังดักไขมันในครว้เรื้อน โดยเฉพาะครว้เรื้อนที่อยู่ริมคลอง เพื่อลดปริมาณไขมันก่อนปล่อยลงสู่ลำคลอง พร้อมทั้งเผยแพร่องค์ความรู้ให้กับหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ เพื่อนำไปประยุกต์ใช้

● **จัดการผักตบชวา** สร้างรายได้และเพิ่มมูลค่าของผักตบชวา โดยนำมาใช้ผลิตดินผสมพร้อมปลูก

- ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ๒๕๕๘ จนถึงธันวาคม ๒๕๖๓ สามารถลดจำนวนผักตบชวาในลำคลอง ได้กว่า ๑๕,๙๐๙.๕ กิโลกรัม (แห้ง) และลดค่าใช้จ่ายในการกำจัดผักตบชวาของท้องถิ่น

- เกิดรายได้ โดยนำรายได้จากการแปรรูปผักตบชวามาตั้งเป็นกองทุนรักษาสิ่งแวดล้อมของชุมชน สำหรับหมุนเวียนทำกิจกรรมด้านการรักษาสิ่งแวดล้อม ไม่ต่ำกว่า ๑๒๐,๕๗๒ บาท

- กระจายรายได้สู่ชุมชนแล้วไม่ต่ำกว่า ๔๓๐,๕๒๐ บาท

ภาพแสดงการจัดการผักตบชวาของชุมชนบ้านศาลาดิน

● **การพัฒนานวัตกรรม** โดยชุมชนบ้านศาลาดินได้มีการพัฒนาเรือเก็บผักตบชวาและเป็นต้นแบบให้องค์กรอื่นได้เข้ามาเรียนรู้และนำไปต่อยอด

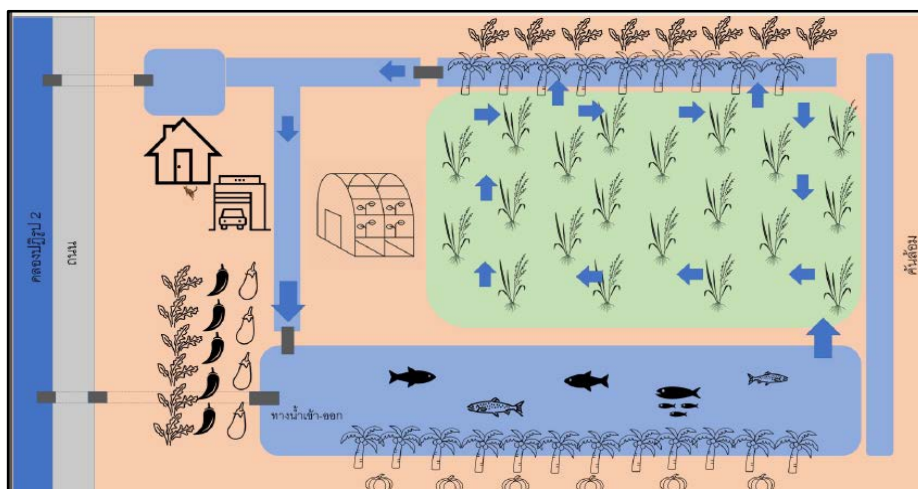
● **การออกแบบระบบน้ำแบบใช้ซ้ำ แก้ไขปัญหาน้ำแล้งและน้ำกร่อย** จัดทำแปลงเกษตรตัวอย่างตามแนวทฤษฎีใหม่

- ขุดสระเพื่อเพิ่มปริมาณน้ำกักเก็บในแปลงเกษตร ป้องกันภาวะภัยแล้งและลดผลกระทบจากน้ำกร่อย

- จัดระบบหมุนเวียนน้ำในแปลงเกษตร ทำให้เกิดระบบการใช้น้ำซ้ำ

- ทำข้าวเลี้ยงตอซัง เพื่อลดต้นทุนการผลิต

- มีรายได้จากปลาและข้าวเป็นผลผลิตรายปี ซึ่งรายได้จากปลามากกว่ารายได้จากการทำนาถึง ๓ เท่า เพิ่มมูลค่าผลผลิตข้าว จากตันละ ๑๕,๐๐๐ บาท เป็น ๗๐๐,๐๐๐ บาท โดยการแปรรูปเป็นข้าวตัง

ภาพแสดงระบบการใช้น้ำซ้ำในแปลงเกษตรตามทฤษฎีใหม่

- บริหารประตุน้ำร่วมกับชลประทาน
- ปรับวิธีการเพาะปลูก

สำหรับประเด็นการปรับวิธีการเพาะปลูกนั้น นายวันชัย สวัสดิ์แดง ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ใช้น้ำเพื่อการเกษตรบ้านศาลาดิน ได้นำคณะกรรมการลงพื้นที่ตัวอย่าง “การเรียนรู้ อยู่กับน้ำ อย่างยั่งยืน” และการทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ตามภูมิสังคม ณ นาบัวลุมแจ่ม ซึ่งเดิมพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่รับน้ำและได้รับผลกระทบจนไม่สามารถทำนาข้าวได้ ชุมชนบ้านศาลาดิน จึงได้ช่วยกันคิดและลงมือทำ ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตจากที่ปลูกข้าวเพียงอย่างเดียว มาทำนาบัวและปลูกพืชผักสวนครัวชนิดต่าง ๆ เช่น กะเพรา กลั้ว และเลียงปลาเพิ่มเติม ซึ่งเป็นการเพิ่มรายได้และแสดงถึงการปรับตัวของวิถีชีวิตตามภูมิสังคม

ข้อมูลของนาบัวลุมแจ่ม

นาบัวลุมแจ่ม ซึ่งเป็นพื้นที่ปลูกบัวสัตตบงกชสีชมพู มีพื้นที่ทำเกษตรอยู่ ๒๐ ไร่ แบ่งมาทำนาบัว ๑๕ ไร่ ซึ่งนอกจากจะปลูกบัวแล้ว ยังเลี้ยงปลาไว้กินและเก็บขาย ซึ่งพื้นที่บริเวณนาบัวดังกล่าวมีจุดเริ่มต้นจากการที่มีรายได้ไม่พอกิน เนื่องจากแต่เดิมชาวบ้านมีอาชีพทำนาปีละครั้งทำให้เกิดความยากจนและบางคนต้องขายที่ดินทำกินของตัวเอง เมื่อไม่พอกินชาวบ้านจึงเริ่มทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวทางของในหลวง รัชกาลที่ ๙

นาบัวแห่งนี้ ได้เลือกปลูกบัวตามลักษณะภูมิสังคม เนื่องจากเป็นพื้นที่ลุ่มน้ำท่วมถึง จึงหันมาปลูกบัวและปลูกไม้ผลแซมบนคันนา ทำให้จากที่มีรายได้เป็นรายปีเปลี่ยนเป็นรายวัน เพราะสามารถเก็บบัวขายได้ทุกวัน วันละหลายพันบาท ตกเดือนละ ๔๐,๐๐๐ - ๕๐,๐๐๐ บาททีเดียว

นางประไพ สวัสดิ์โต บุตรสาวของลุงแจ่ม เป็นรุ่นที่ ๒ ที่สืบทอดนาบัวได้ให้ข้อมูลว่า กระบวนการเก็บบัวว่า ช่วง ๐๖.๐๐ – ๑๐.๐๐ นาฬิกา จะลงเก็บดอกบัวตูมในนาบัว โดยในฤดูหนาว และฤดูฝนจะเก็บได้ ๑,๕๐๐ ดอก ส่วนฤดูร้อนจะเก็บได้มากกว่าคือ ๓,๐๐๐ – ๔,๐๐๐ ดอก ขายได้ดอก ละ ๔ บาทจากนั้นช่วงบ่าย ๑๓.๐๐ – ๑๕.๐๐ นาฬิกา จะมานั่งก่าดอกบัว คือตัดไซส์ดอกบัวขนาดใหญ่ กลาง เล็ก แยกเป็นก่า ก่าละ ๑๐ ดอกแล้วห่อด้วยใบบัว หลังจากนั้นแม่ค้าจะมารับถึงบ้านเพื่อไปส่งที่ ปากคลองตลาด พอตกเย็น ๑๗.๐๐ – ๑๘.๐๐ น. ดอกบัวจากนาบัวลุงแจ่มจะถูกนำไปวางขายเป็นที่ เรียบร้อย

ส่วนกิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวที่พายเรือได้นาบัวจะให้ยืมเรือลงไป พายชมดอกบัวใกล้ ๆ ส่วนนักท่องเที่ยวที่นั่งชมบรรยากาศอยู่บนศาลากลางน้ำจะมีคอร์สสอนพับกลีบ บัว นอกจากนี้ ยังมีการแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าจากเกสรบัว ซึ่งให้ความหอมและรสชาติที่เป็นเอกลักษณ์ ของดอกบัว ขายขวดละ ๑๐ บาท ทำเป็นชาถุงพร้อมดื่มขายกล่องละ ๑๕๐ บาท ขายดอกบัวดอกละ ๔ บาท ขายใบบัวใบละ ๑ บาท และมีการทำมะม่วงกวน มะขามเปียก ซึ่งเป็นผลผลิตที่อยู่ในแปลงเกษตร ทั้งสิ้น นาบัวลุงแจ่ม จึงถือได้ว่าเป็นตัวอย่างของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวิถีชีวิตชุมชนที่ ยั่งยืน สามารถเป็นตัวอย่างให้กับพื้นที่อื่นได้

ผลสำเร็จ

- **บริหารจัดการ ๔ น้ำ** (น้ำท่วม น้ำแล้ง น้ำกร่อย และน้ำเสีย) บรรเทาปัญหา น้ำท่วม น้ำแล้ง น้ำเสียและน้ำกร่อย ที่ประสบมานานกว่า ๒๐ ปีได้ในระดับตำบล
- **มีความมั่นคงด้านน้ำ** จากปริมาณน้ำในคลองหลักและคลองซอยที่มีตลอดปี และคุณภาพน้ำเหมาะสมต่อการทำเกษตรกรรม
- **มีความมั่นคงด้านอาหาร** จากการดำเนินงานเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ สามารถเพิ่มรายได้ครัวเรือนเฉลี่ยปีละ ๗๐,๐๐๐ บาท
- **มีความมั่นคงด้านพลังงาน** จากตัวอย่างระบบไฟฟ้าพลังงานแสงอาทิตย์ที่นำมาประยุกต์ใช้กับอุปกรณ์รักษาคุณภาพน้ำ
- **ขยายผลความสำเร็จ** ครอบครัว ๔ หมู่บ้าน ของตำบลมหาสวัสดิ์ ผู้ได้รับประโยชน์ ๔,๑๗๗ ครัวเรือน ประชากร ๙,๕๕๑ คน

บทที่ ๔ ข้อเสนอแนะของคณะกรรมการธิการ

เนื้อหาในส่วนที่ ๔ เป็นเนื้อหาการวิเคราะห์ SWOT (จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค) ของชุมชนบ้านศาลาดิน จังหวัดนครปฐม การวิเคราะห์ความสำเร็จของการจัดการน้ำชุมชนบ้านศาลาดิน เพื่อนำไปสู่ข้อเสนอแนะจากการเดินทางไปศึกษาดูงานของคณะกรรมการธิการในครั้งนี้

๔.๑ การวิเคราะห์ SWOT (จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค)

จุดแข็ง Strength คือ ชุมชนบ้านศาลาดินมีที่ตั้งไม่ไกลจากกรุงเทพมหานคร มีต้นทุนที่น่าสนใจในเชิงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และประเพณี มีศักยภาพสูงในการที่จะดำเนินการให้เป็นชุมชนท่องเที่ยว เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงการเกษตร มีทรัพยากรสมบูรณ์ทั้งด้านการเกษตร มีแกนนำชุมชนที่เข้มแข็ง มีความสามัคคีของชุมชน มีการจัดการเรียนรู้และการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพภายในชุมชน มีแปลงสาธิตเกษตรทฤษฎีใหม่ภายในชุมชนที่ทำให้ทุกคนในชุมชนเห็นภาพรวมอย่างเป็นรูปธรรม บทบาทของผู้นำชุมชนที่มีภาวะผู้นำ สามารถจัดการเรียนรู้ภายในชุมชน และถ่ายทอดลงสู่ชุมชนได้

จุดอ่อน Weakness คือ สมาชิกชุมชนและเครือข่ายชุมชนจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยว โดยไม่คำนึงถึงปัญหาผักตบชวาและน้ำเสีย สมาชิกชุมชน เครือข่ายชุมชน ตลอดจนองค์กรภาครัฐมีการร่วมมือกันอย่างไม่เหนียวแน่นในการเสริมสร้างเครือข่ายทางการท่องเที่ยว สมาชิกในชุมชน และเครือข่ายชุมชนบางกลุ่มได้รับประโยชน์มากกว่าส่วนรวม และขาดแผนการตลาด การประชาสัมพันธ์ภายในชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ชุมชนยังไม่มีจัดทำแผนงานในการดึงพลังการมีส่วนร่วมของชุมชนจากทุกครัวเรือนและแผนบูรณาการการทำงานร่วมกันภายในชุมชน

โอกาส Opportunity คือ ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรต่าง ๆ ทั้งในด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ การสนับสนุนด้านเทคโนโลยี และองค์ความรู้จากสถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำ (องค์การมหาชน) (สสน.) ได้รับการส่งเสริมการท่องเที่ยวจากหน่วยงานการศึกษาภาครัฐ พร้อมทั้งสนับสนุนวิชาการในชุมชนเพื่อสร้างโอกาสในการหารายได้ ผู้นำชุมชนให้ความร่วมมือในการพัฒนาต่อยอด สินค้าภายในชุมชน เพื่อส่งเสริมสินค้า OTOP ผู้นำชุมชนให้ความสำคัญในการสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ เพื่อลดผลกระทบจากการนำผักตบชวามาทำเป็นดินผักตบชวา และสร้างที่ดักไขมันก่อนนำน้ำเสียลงสู่คลองมหาสวัสดิ์ ได้รับความนิยมนักท่องเที่ยวที่นิยมการท่องเที่ยวชุมชนเชิงเกษตร การท่องเที่ยวทางน้ำได้รับการประชาสัมพันธ์จากภาคเอกชน ได้แก่ การประชาสัมพันธ์ทางสื่อต่าง ๆ และมีสถาบันการศึกษาอยู่ในพื้นที่หลายแห่ง

อุปสรรค Threat คือ การขยายตัวเป็นพื้นที่เมืองของพื้นที่โดยรอบ การเข้ามาของนายทุน และนักท่องเที่ยวจำนวนมาก ส่งผลกระทบให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของชุมชน การแก้ปัญหาสภาพสิ่งแวดล้อมทั้งสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ ยังไม่มีแผนรองรับที่ชัดเจน ปัญหาผักตบชวาจากชุมชนใกล้เคียง ทำให้เป็นอุปสรรคกับการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

๔.๒ การวิเคราะห์ความสำเร็จของการจัดการน้ำชุมชนบ้านศาลาดิน

กระบวนการที่นำไปสู่ความสำเร็จ

๑. การสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มองค์กรชุมชน ความเข้มแข็งของชุมชนบ้านศาลาดินเกิดจากกระบวนการจัดการดังนี้

- ๑) การสร้างจุดมุ่งหมายร่วมกันของสมาชิกในชุมชนที่ต้องการแก้ไขปัญหา
- ๒) กำหนดเป้าหมายและความต้องการรวมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
- ๓) พัฒนาให้เกิดการควบคุมและจัดองค์กรชุมชนเพื่อเป็นกลไกในการดำเนินงาน
- ๔) กำหนดผู้นำกลุ่มชุมชน และกลุ่มแกนนำที่เป็นคณะทำงานหลัก เพื่อเป็นผู้ประสานให้เกิดความร่วมมือในการดำเนินงาน

๕) กำหนดกติกาและระเบียบขององค์กรชุมชนขึ้นมารองรับ โดยใช้กระบวนการแสวงหาสันติภาพของบรรดาสมาชิก

๖) ระดมสมาชิกเข้าสู่กลุ่มองค์กรชุมชน ด้วยความสมัครใจ เพื่อให้กลุ่มมีความเข้มแข็งและมีความหลากหลายของสมาชิก

๗) จัดทำแผนการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มตัวอย่างต่อเนื่องโดยจะมีการมีส่วนร่วมของสมาชิกและกลุ่มเป้าหมายที่วางไว้

๘) เชื่อมโยงให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือกับองค์กรภายนอก เพื่อให้เสนอองค์กรสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มแบบพันธมิตร (Partnership)

๙) ติดตามและทบทวนความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มองค์กรชุมชนโดยพิจารณาจากประโยชน์ที่สมาชิกกลุ่มได้รับ รวมทั้งประโยชน์ได้รวมต่อชุมชนในพื้นที่ต้นน้ำกลุ่มองค์กรชุมชนที่เกิดขึ้นในหลายพื้นที่ เช่น กลุ่มเพราะเห็ด กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร กลุ่มเลี้ยงหมู กลุ่มเลี้ยงปลา กลุ่มเพาะซาก้าไม้ กลุ่มเกษตรอินทรีย์ กลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ฯลฯ กลุ่มต่างๆ เหล่านี้ล้วนเป็นกลุ่มที่เกิดการรวมตัวตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ แต่ถึงอย่างไร การสร้างกลุ่มให้เกิดขึ้นยังต้องอาศัยการพัฒนาความรู้ และทักษะเพิ่มเติมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ของสมาชิกในอนาคต อันเป็นการสร้างโอกาสในการขยายเครือข่ายมากยิ่งขึ้น

๒. การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้นำชุมชน

ความท้าทายของชุมชนบ้านศาลาดิน คือ ขาดการดูแลและรักษาแหล่งน้ำ เมื่อได้ส่งเสริมให้ชุมชนเข้าใจปัญหา มีผู้นำชุมชนที่สนับสนุน ชุมชนทำงานร่วมกันเพื่อหาทางแก้ไขด้วยตนเอง นับเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จ

๓. การส่งเสริมการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี

ชุมชนบ้านศาลาดินประสบกับปัญหาน้ำหลายด้าน เทคโนโลยีที่ใช้จึงต้องครอบคลุมและแก้ไขได้ทุกปัญหาด้วยต้นทุนเหมาะสม ชุมชนจึงได้ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่และดัดแปลงประดิษฐ์เทคโนโลยีต้นทุนต่ำ เช่น วิธีการดักไขมันแบบง่าย และการใช้กังหันน้ำเติมอากาศด้วยพลังงานแสงอาทิตย์

๔. การเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชน หน่วยงานท้องถิ่น และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ด้วยปัญหาที่หลากหลายในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ เกินกว่าความสามารถของชุมชน ดังนั้น การสนับสนุนจากสถาบันทางวิชาการจึงเป็นสิ่งสำคัญต่อชุมชนบ้านศาลาดิน เช่น สสนก. สนับสนุนด้านเทคนิค และมีความร่วมมือจากองค์การบริหารส่วนตำบล รวมถึงมูลนิธิอุทกพัฒนาฯ และกองทัพบกสนับสนุนด้านการดำเนินงาน นำไปสู่ความสำเร็จของชุมชนบ้านศาลาดิน

ความสำเร็จของชุมชนบ้านศาลาดิน

๑. การบูรณาการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อส่งเสริมการเกษตร และลดความเสี่ยงของภัยพิบัติจากน้ำ

ด้วยเจตนาที่แน่วแน่ของชุมชนบ้านศาลาดิน ได้ร่วมกันฟื้นฟูคลองภายในตำบลมหาสวัสดิ์ ชุมชนได้เรียนรู้วิธีเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ปัญหาโดยการใช้เทคโนโลยี เช่น แผนที่จากภาพถ่ายดาวเทียม และเครื่องระบุพิกัด หรือ GPS สนับสนุนให้ชุมชนพึ่งพาตนเอง และให้ความสำคัญกับแนวทางแก้ไข ปัญหาที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน ผลที่ได้รับคือ การใช้เทคโนโลยีแบบง่ายๆ ราคาถูก แต่มีประสิทธิภาพ ได้รับการพัฒนาและใช้ตรวจวัดคุณภาพน้ำ ติดตั้งถังดักไขมันประจำครัวเรือนเพื่อกรองชั้นไขมันที่ไม่ต้องการออกจากน้ำ ใช้น้ำหมักชีวภาพ และก้อนจุลินทรีย์เพื่อบำบัดน้ำ ติดตั้งกั้นน้ำในคลอง เพื่อช่วยเพิ่มออกซิเจนในน้ำ และนำผักตบชวาตากแห้งมาใช้เป็นดินผสมพร้อมปลูก

เทคโนโลยีเหล่านี้ไม่เพียงแต่จะช่วยปรับปรุงคุณภาพน้ำและความสมบูรณ์ของสิ่งแวดล้อมด้านน้ำ แต่ยังช่วยเพิ่มโอกาสเรื่องรายได้ให้กับชุมชนอีกด้วย ผักตบชวาที่เดิมเป็นเพียงแคขยะกลับเป็นรายได้เกิด เป็นกองทุนชุมชน

๒. การถ่ายโอนการดำเนินงานจากชุมชนสู่หน่วยงานรัฐ

องค์การบริหารส่วนตำบลมหาสวัสดิ์ร่วมกับชุมชนช่วยกันขุดลอกคลองและกำจัดผักตบชวา เพื่อให้การสัญจรในคลองดีขึ้น ด้วยการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลมหาสวัสดิ์ และสถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร (องค์การมหาชน) หรือ สสนก. ส่งผลให้ชุมชนสำรวจคลองซอย วิเคราะห์ร่วมกับแผนที่ผังน้ำ เพื่อเพิ่มการระบายน้ำทั้งระบบ มีการขุดลอกคลองซอย ช่วยปรับปรุงการไหลเวียนของน้ำ และความสามารถในการระบายน้ำ รวมถึงความสามารถในการสัญจรทางน้ำ โดยขุดลอกคลองริมทางรถไฟ คลองปฏิรูป ๑ คลองปฏิรูป ๒ และคลองโรงเจ ขุดลอกคลองเชื่อมต่อคลองหม่อมเจ้าเฉลิมศรี และทำท่อลอดถนน เพื่อให้น้ำไหลเวียน ซึ่งเป็นวิธีการปรับปรุงคุณภาพน้ำตามธรรมชาติ โดยการใช้น้ำดีไล่น้ำเสีย ชุมชนช่วยกันกำจัดสิ่งก่อสร้างที่กีดขวางทางไหลของน้ำ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำและช่วยกันดูแลรักษาคลอง ปี พ.ศ. ๑๕๕๘ ได้ร่วมกันปลูกต้นไม้ท้องถิ่นตามแนวคลองทั้งตำบลมหาสวัสดิ์ เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนในอนาคต เช่น ถนนสะเดา เป็นต้น

การเตรียมตัวรับมือกับสถานการณ์น้ำท่วม ส่งผลให้ชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในท้องถิ่นมีแผนรับมือและเตรียมพร้อมกับสถานการณ์ จัดเตรียมอาหาร กำหนดจุดรวมพลเพื่อเป็นศูนย์กลางความช่วยเหลือให้แก่ผู้อพยพ โดยมีชุดพร้อมอยู่และชุดพร้อมอพยพ รวมถึงจัดทำทะเบียนแจกจ่ายของบริจาค เพื่อให้คนในชุมชนได้รับของบริจาคทั่วถึงทุกครัวเรือน และมีการปลูกผักลอยน้ำ โดยปลูกพืชผักที่ใช้ประกอบอาหารในช่วงน้ำท่วม

๓. การดำเนินงานทฤษฎีใหม่ในพื้นที่พระราชทาน

ปี พ.ศ. ๒๕๑๘ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร พระราชทานที่ดินส่วนพระองค์ พื้นที่ ๑,๐๐๙ ไร่ ให้เกษตรกรบ้านศาลาดิน และได้พระราชทานแนวทางการทำการเกษตรแบบผสมผสานให้แก่ชุมชน โดยชาวบ้านศาลาดินยังคงใช้แนวทางการเกษตรแบบผสมผสานมาจนทุกวันนี้

เมื่อการบริหารจัดการน้ำได้รับการปรับปรุง ชุมชนได้เรียนรู้การจัดการที่ดินทำกินทำการเกษตรหลายประเภททั้งการทำนาบัว และปลูกพืชผักสวนครัวชนิดต่างๆ เช่น กะเพรา กลั้ว และเลียงปลาเพิ่มเติม จากที่เคยปลูกข้าวเพียงอย่างเดียว เป็นการเพิ่มรายได้ และแสดงถึงการปรับตัวของวิถีชีวิต

๔.๓ ข้อเสนอแนะในเชิงพื้นที่ของคณะกรรมการ

๑. ชุมชนควรจัดทำแผนพัฒนาด้านการท่องเที่ยว เพื่อให้มีแผนพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานที่สนับสนุนเส้นทางการท่องเที่ยว และการเตรียมความพร้อมด้านบุคลากรในพื้นที่ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว โดยควรกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่จะทำให้ชุมชนคลองมหาสวัสดิ์เป็นชุมชนท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่ยังคงรักษาอัตลักษณ์ชุมชนไว้

๒. เทศบาลตำบลมหาสวัสดิ์และหน่วยงานในพื้นที่ควรสนับสนุนการจัดทำแผนการตลาดและการประชาสัมพันธ์กิจกรรมการท่องเที่ยวในตำบลมหาสวัสดิ์ โดยมุ่งเน้นเรื่องกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ของชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ เพื่อให้สมาชิกในชุมชนเกิดความภาคภูมิใจและร่วมกันรักษาอัตลักษณ์ไว้ให้คงอยู่ ตลอดจนสร้างคนรุ่นใหม่ให้เห็นถึงการประพฤติปฏิบัติตนในการอยู่ร่วมกันในชุมชนอย่างมีความสุขและสมประโยชน์ร่วมกันทุกฝ่าย

๓. หน่วยงานของรัฐควรสนับสนุนองค์ความรู้ให้กับชุมชนในด้านการบริหารจัดการด้านการตลาด การใช้สื่อดิจิทัลหรือโซเชียลมีเดียในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์และแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน เพื่อเป็นการเชิญชวนให้ผู้คนจากภายนอกได้รู้จักและเดินทางมาท่องเที่ยวในชุมชน

๔. เนื่องจากในพื้นที่จังหวัดนครปฐมมีสถาบันการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยหลายแห่ง ดังนั้น สถาบันการศึกษาในพื้นที่ควรมีบทบาทในการเชื่อมโยงองค์ความรู้สู่ชุมชนท้องถิ่นผ่านกระบวนการศึกษาวิจัย รวมทั้งส่งเสริมและผลักดันให้ผู้นำชุมชนมีบทบาทในการทำงานวิจัยชุมชน โดยอาศัยบทบาทสถาบันทางวิชาการเข้ามาหนุนเสริมหรือใช้ศักยภาพทางวิชาการมารองรับ

๕. ปัญหาเรื่องการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการข้อตกลงหรือกติกาการใช้ประโยชน์ร่วมกัน ดังนั้น ชุมชนควรจัดเวทีระดมความคิดเห็น เพื่อจัดทำ “ธรรมนูญสุขภาพตำบล” และประกาศใช้ภายในชุมชน ซึ่งในหลายพื้นที่ได้ใช้ธรรมนูญสุขภาพตำบลเป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดระเบียบชุมชน จนเกิดผลสัมฤทธิ์ทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

ในขณะเดียวกัน กระบวนการออกกฎหมาย ระเบียบ ข้อบัญญัติท้องถิ่นควรมีเนื้อหาสาระที่สอดคล้องกับ “ธรรมนูญสุขภาพตำบล” นอกจากนี้ การจัดทำโครงการ/กิจกรรมในชุมชนต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ดำเนินการตามความต้องการที่แท้จริง รวมทั้งต้องปรับเปลี่ยนไปตามบริบทของสังคมหรือชุมชนที่มีอัตลักษณ์ที่แตกต่าง ๆ กันไปในแต่ละพื้นที่

๔.๔ ข้อเสนอแนะในเชิงการติดตาม เสนอแนะและเร่งรัดการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ชาติ ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคมของคณะกรรมการธิการ

๑. จากการลงพื้นที่ของคณะกรรมการ พบว่า สภาองค์กรชุมชนตำบลเป็นกลไกที่มีความใกล้ชิดกับประชาชน สภาองค์กรชุมชนตำบลมีความเข้มแข็งจนสามารถจัดการปัญหา เรียนรู้ปัญหาและช่วยเหลือกันเองได้โดยไม่รอการพึ่งพิงจากภาครัฐ อีกทั้งการดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชนตำบลยังเป็นเสมือนเวทีประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือในชุมชน อันถือเป็นรากฐานของประชาธิปไตยในระดับประเทศได้เป็นอย่างดี ดังนั้น ทุกภาคส่วนควรให้ความสำคัญกับสภาองค์กรชุมชนตำบล โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรม/โครงการที่มีเป้าหมายในการพัฒนาพื้นที่ ควรกำหนดบทบาทให้กับสภาองค์กรชุมชนตำบลนั้น ๆ ไว้อย่างชัดเจนในแผนงาน พร้อมทั้งสนับสนุนด้านงบประมาณให้เพียงพอต่อการดำเนินงานด้วย

๒. การตื่นรู้เกี่ยวกับยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม อันเป็นประเด็นที่มีความเชื่อมโยงอยู่กับสิทธิชุมชน สิทธิมนุษยชน สิทธิเสรีภาพและสิทธิของผู้บริโภค ในระดับพื้นที่ตำบลยังมีน้อย แม้บางส่วนมีการดำเนินการไปด้วยตนเองอยู่แล้ว แต่ก็มีความเข้าใจเฉพาะผู้นำหรือแกนนำเท่านั้น ดังนั้น ภาครัฐโดยเฉพาะหน่วยงานที่มีหน้าที่และอำนาจในการสื่อสารและสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างรัฐกับประชาชน และระหว่างประชาชนกับรัฐ เช่น กรมประชาสัมพันธ์ เป็นต้น ต้องแสดงบทบาทในการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องสิทธิมนุษยชน สิทธิเสรีภาพ และกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนให้ลงลึกไปในระดับชุมชนตำบล ทั้งนี้ ควรนำกลไกของสภาองค์กรชุมชนตำบลเข้ามาสนับสนุนและเชื่อมโยงกระบวนการสื่อสารลงสู่ประชาชน

๓. ส่วนราชการทุกแห่งต้องพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับสิทธิชุมชน เทคนิคการประสานงาน/การทำงานร่วมกับชุมชนและเครือข่ายสภาองค์กรชุมชน ข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ให้กับข้าราชการทุกระดับ ตลอดจนสร้างจิตสำนึกให้เจ้าหน้าที่ของรัฐในการบริการประชาชนและชุมชนสร้างกระบวนการทัศนคติให้เจ้าหน้าที่รัฐผู้ให้บริการมีจิตบริการ โดยไม่เลือกปฏิบัติ และคำนึงถึงประโยชน์ของประชาชนเป็นที่ตั้ง

๔. การสร้างโอกาสและความเสมอภาคในการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นมิติที่เชื่อมโยงกับสิทธิชุมชนนั้น ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย และชุมชน ควรต้องร่วมกันทบทวนและปรับปรุงกระบวนการจัดการให้มีความเหมาะสมกับกาลปัจจุบันด้วยแนวคิดของนโยบายที่ตั้งอยู่บนฐานแห่งความเป็นจริงและสามารถปฏิบัติได้โดยอาศัยข้อมูล ความรอบรู้ และสติปัญญาของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายที่เข้าใจในรากเหง้าแห่งปัญหา เนื่องจากหลายพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จได้พิสูจน์ร่วมกันแล้วว่า การมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในการทำงานแบบร่วมด้วยช่วยกัน คิด ช่วยกันหารูปแบบและวิธีดำเนินการแก้ปัญหาต่างๆ แบบบูรณาการในทุกมิติเสมอ จะบังเกิดผลสัมฤทธิ์อย่างยั่งยืนโดยไม่เกิดความขัดแย้งในชุมชน

๕. การจะแก้ไขปัญหาได้สำเร็จ คนในชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่จะต้องมองเห็นปัญหา ร่วมกัน และรวมกลุ่มกันศึกษา รวบรวมข้อมูลปัญหาที่เกิดขึ้น ข้อขัดข้องเชิงกฎหมายและข้อปฏิบัติ และความต้องการของชุมชน พร้อมทั้งเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาและข้อสรุปให้กับภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบและเป็นรูปธรรม ซึ่งข้อมูลที่ชุมชนจัดทำจะเป็นข้อมูลพื้นฐาน ให้กับหน่วยงานหรือเครือข่ายต่าง ๆ จะเข้ามาช่วยสนับสนุนให้การแก้ไขปัญหาสำเร็จได้รวดเร็วและ เกิดประสิทธิผลได้อย่างดียิ่งขึ้น

๖. สถาบันการศึกษา และสำนักงานการวิจัยแห่งชาติควรมีบทบาทในการเชื่อมโยงองค์ ความรู้สู่ชุมชนท้องถิ่นผ่านกระบวนการศึกษาวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งส่งเสริมและผลักดัน ให้ผู้นำชุมชนมีบทบาทในการทำงานวิจัยชุมชน โดยอาศัยบทบาทสถาบันทางวิชาการเข้ามาหนุนเสริม หรือใช้ศักยภาพทางวิชาการมารองรับ เพื่อให้ข้อเสนอของสภาองค์กรชุมชนที่จะสื่อสารให้กับ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเกิดความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

จัดทำโดย

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน สิทธิเสรีภาพ

และการคุ้มครองผู้บริโภค วุฒิสภา